

УДК 598.2 : 591.9 (100)

ЗООГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОШИРЕННЯ ПТАХІВ Частина 1. НОТОГЕЙСЬКА І НЕОГЕЙСЬКА СУШІ

Г. В. Фесенко¹, І. В. Шидловський²

¹Інститут зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України
вул. Б. Хмельницького, 15, Київ 01601, Україна
e-mail: h.fesenko@gmail.com

²Зоологічний музей Львівського національного університету імені Івана Франка
вул. Грушевського, 4, Львів 79005, Україна

Поширення птахів на Земній кулі підпорядковане поділу її поверхні на зоогеографічні суші та області, для яких характерні специфічні риси, котрі виділяють за присутністю так званих *показових* видів. У статті представлено аналіз орнітофауни Нотогеї та Неогеї, значні відмінності й унікальність видового багатства цих зоогеографічних суш, подано уявлення про сучасний стан поширення показових видів птахів на планеті. Запропоновано змінити назву Папуаської зоогеографічної підобласті на Папуанську, щоб узгодити її походження від назви країни, як це зроблено для всіх інших підобластей, а не від назви корінного населення. Запропоновано також ввести до складу Нотогеї Антарктичну зоогеографічну область, яка є специфічною територією, з оригінальною фауною та наявністю ендеміків і водночас із цілою низкою видів птахів, які поширені також у Новозеландській, Австралійській та Полінезійській областях цієї ж суші.

Ключові слова: зоогеографія, зоогеографічні суші та області, Нотогея, Неогея, показові види, поширення птахів, ендеміки.

Поширення птахів на Земній кулі підпорядковане поділу її поверхні на зоогеографічні суші та області, для яких, у свою чергу, характерні специфічні риси, котрі виділяють за присутністю так званих *показових* видів. Особливості зоогеографічного районування зумовлені значним впливом клімату, рельєфу, рослинності та інших чинників природного середовища, а також історичним процесом, протягом якого відбувалися зміни земної поверхні, що сприяли формуванню характеру поширення представників тваринного світу.

Дослідженням поширення тварин на Землі займається зоогеографія, а дещо ширшим колом питань – біогеографія, подібна до зоогеографії наука. Власне, основні завдання цих наук, у зоологічному плані – з'ясувати особливості формування фаун і поширення окремих видів на Землі й охарактеризувати різні регіони суші та водного простору за складом їх тваринного світу.

Перша публікація про зоогеографічний поділ суші, зроблений головно на основі аналізу складу представників орнітофауни, з'явилася ще у середині XIX ст., і належить вона П. Л. Склейтему [41], англійському зоологу, зоогеографу, який подорожував по Європі, Америці та Північній Африці. Свої основні праці цей вчений написав переважно стосовно птахів Південної Америки, описав багато нових для науки видів, склав чотиритомний каталог колекцій птахів Британського музею Натуральної історії та каталог птахів Америки. Досліджуючи поширення останніх, П. Л. Склейтем розділив земну поверхню на шість зоогеографічних областей, зокрема: Палеарктичну, Ефіопську, Індійську (яку А. Уолес пізніше назвав Східною), Австралійську, Неарктичну та Неотропічну. Цей поділ деталізував А. Уолес, який розробив сучасні основи зоогеографічного районування суші.

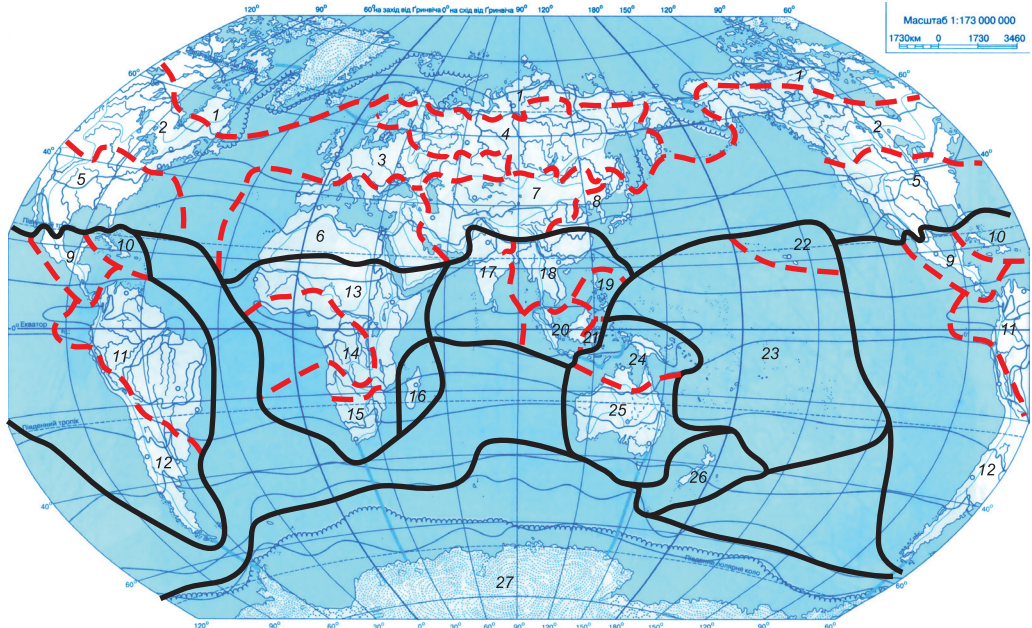
У першій половині XX ст. основи зоогеографії розвивали такі відомі вчені, як В. Г. Гептнер [5], В. П. Семенов-Тянь-Шанський [24], І. І. Пузанов [23] та інші. В останні півстоліття над питаннями зоогеографії активно працювали М. А. Бобринський і М. О. Гладков [2], П. Дж. Дарлінгтон [6], О. Б. Кістяківський та О. П. Корнєєв [9], О. Л. Крижанівський [10–16]. На сьогодні продовжує свої фундаментальні дослідження О. Л. Крижанівський, а також низка інших вчених, зокрема І. К. Лопатін [20, 21], А. Л. Лобанов, Г. С. Медведєв, Г. М. Абдурахманов [19], О. І. Кафанов [8], А. О. Лиховид [17, 18], Е. В. Прохоренко [22] та деякі інші.

Для опису особливостей поширення птахів у різних районах Землі за основу ми прийняли працю О. Б. Кістяківського та О. П. Корнєєва [9]. На наш погляд, автори цієї роботи навели обґрунтований поділ земної поверхні, виділяючи суші, області й підобласті з характерною фауною. Антарктида у цих авторів, як і у більшості інших, не включена в Нотогею і не описана як окрема зоогеографічна область, оскільки цей материк дуже вирізняється „бідністю” фауністичного та флористичного різноманіття.

Проте Є. К. Єсіпов [7] виділяє Антарктику в окрему зоогеографічну область, так само чинить А. Г. Воронов [3]. У навчальному посібнику з біогеографії П. П. Второв і М. М. Дроздов [4] виділяють Антарктику в окреме царство *Antarctis*, до складу якого зараховують весь материк Антарктиду, південні райони Південної Америки, Нову Зеландію та всі острови Субантарктичної зони. Одним із перших, хто відніс до Нотогеї усі острови Субантарктики, був І. К. Лопатін [21]. Подібні твердження знаходимо й у підручнику „Основи зоології та зоогеографії” Г. М. Абдурахманова, І. К. Лопатіна та Ш. І. Ісмаїлова [1], де автори пишуть, що Нотогея – справжнє острівне царство, якому неможливо дати однотипну фауністичну характеристику. Єдине, що об'єднує ці землі (крім подібності, обумовленої давністю походження), – це негативна ознака: бідність і однобічний розвиток тваринного світу.

На нашу думку, Антарктиду як сучасний осередок існування, зокрема, видів-представників Субантарктичної зони слід віднести до Нотогейської суші. Антарктична область є специфічною територією, з оригінальною фауною та наявністю ендеміків, але водночас із цілою низкою видів птахів, які поширені також у Ново-зеландській, Австралійській і Полінезійській областях Нотогеї. До птахів, спільних для усіх цих чотирьох областей, належать представники рядів Пінгвіноподібних (*Sphenisciformes*), Буревісникоподібних (*Procellariiformes*), Пеліканоподібних (*Pelecaniformes*) і Сивкоподібних (*Charadriiformes*).

На сьогодні виокремлюють чотири зоогеографічні суші, які ділять на дев'ять областей, а ті, у свою чергу, – на 27 підобластей (див. рисунок і таблицю).

Зоогеографічний поділ суші Землі
Zoogeographical division of the land of Earth (numbers see in table)

Крім загального опису особливостей областей і підобластей, далі наведено переліки видів птахів, які характерні лише для конкретної області або підобласті і ніколи не трапляються на інших територіях. Саме через наявність цих видів віддзеркалюються природні умови і географічне розташування території на планеті. Для окремих підобластей переліки показових видів є особливо великими, що пов'язано зі значним багатством орнітофауни і, часто, специфічністю регіонів. Послідовність родин і латинські назви всіх наведених таксонів подано за класифікацією, прийнятою у виданні „Handbook of the Birds of the World” [25–40]. Для окремих видів, крім латинської родової назви з обраної класифікації, вказано синонімічну назву роду, яка також часто наводиться в літературі. Національні назви таксонів, для яких раніше українські означення не застосовували, подано за рукописними розробками Г. В. Фесенка з номенклатури птахів світу.

Нотогейська суша розташована в межах материків Австралія і Антарктида, а також включає островні системи, розташовані в Південному океані та на схід і північний схід від Австралії (аж до північного тропіка) в Тихому океані. Це одна з найунікальніших природних систем планети, представлена значною кількістю ендемічних і реліктових видів тварин, у тому числі птахів.

Новозеландська область охоплює території островів Нової Зеландії, Кермадек, Чатам, Баунті, Антиподів, Оклендських, Кемпбел і Макуорі. Розташована вона приблизно за 1600 км на південний схід від Австралії. Клімат океанічний, вологий, на півночі – помірно теплий, на півдні – дещо холодніший. Для клімату характерна велика кількість опадів, завдяки яким і наявності гір острови Нової Зеландії багаті на порожисті ріки і досить глибокі озера. Територія області відрізняється розмаїттям природних ландшафтів, які представлені горами, пляжами, рівнинами, болотами,

фіордами і навіть льодовиками. До наших днів острівна фауна зберегла своєрідність і таємничість, а завдяки важкопрохідним лісам, особливо острова Південний, нові види орнітофауни відкривають тут і до наших днів. В області поширені понад 200 видів птахів, у тому числі чимало ендемічних. Характерною особливістю області є значна представленість тих птахів, які екологічно заміщують ссавців і втрачали здатність до польоту.

Зоогеографічний поділ суходолу Земної кулі
Zoogeographical division of terrestrial globe

Зоогеографічна суша	Область	Підобласть	№ на карті
Нотогейська	Новозеландська		26
	Австралійська	Австралійська	25
		Папуанська*	24
	Полінезійська	Полінезійська	23
		Гавайська	22
Антарктична		27	
Неогейська	Неотропічна	Гвіано-Бразильська	11
		Патагонсько-Чилійська	12
		Центральноамериканська	9
		Антильська	10
Палеогейська	Мадагаскарська		16
	Ефіопська	Західноафриканська	14
		Східноафриканська	13
		Південноафриканська	15
	Індо-Малайська	Індійська	17
		Бірмано-Китайська	18
		Зондська	20
Філіпінська		19	
	Целебеська	21	
Арктогейська	Голарктична	Тундри	1
		Тайги Старого світу	4
		Китайсько-Гімалайська	8
		Європейська	3
		Середземноморська	6
		Центральноазійська	7
		Сонорська	5
Канадська, або Тайги Нового світу	2		

(За: Кістяківський О. Б., Корнєєв О. П. Посібник з зоогеографії. К., 1968 зі змінами).

Примітка: * На відміну від авторів вказаного посібника, у цій таблиці назву однієї з підобластей Нотогейської суші подано як Папуанська, що походить від назви країни Папуа, тоді як автори утворювали назву від назви місцевого жителя – папуас, тобто Папуаська підобласть. У той же час назви усіх інших зоогеографічних областей утворені за назвою континенту або його частини, архіпелагу, країни чи природної зони, тому для узгодження походження назв областей пропонуємо відповідну заміну.

Одними з найхарактерніших її представників, ендеміками, є види родини Ківієвих (*Apterygidae*) – ківі (*Apteryx* spp.). Відомо три таких види, які на сьогодні заселяють Нову Зеландію, це – ківі бурий (*Apteryx australis*), ківі малий (*Apteryx owenii*),

ківі південний (*Apteryx haastii*). Ці нелітаючі птахи невеликого розміру, які ведуть сутінковий або нічний спосіб життя, живляться переважно комахами та червами, яких розшукують у вологому ґрунті за допомогою нюху. Крила рудиментарні, ноги чотирипалі, дзьоб видовжений із ніздрями на дистальній частині. Гніздо у цих птахів – неглибока ямка в землі або неглибока нора, куди самка відкладає 1–2 досить великих яйця. Насиджує кладку самець протягом 40 днів.

Із нелітаючих птахів характерні також представники родини Пастушкових (Rallidae) – уека (*Gallirallus (Ocydromus) australis*) і такахе (*Porphyrio mantelli*), з родини Папугових (Psittacidae) – какапо (*Strigops habroptilus*). Ендеміками області були також птахи моа (Dinornithidae), винищені людиною наприкінці XVIII – на початку XIX ст. Характерним для області є значна кількість морських птахів, зокрема пінгвінів (Spheniscidae), альбатросів (Diomedeidae), бакланів (Phalacrocoracidae), мартинів (Laridae), а також папуг (Cacatuidae та Psittacidae), мухоловок (Muscicapidae), кропив'янок (Sylviidae), повзиків (Sittidae) та інших.

Какапо (*Strigops habroptilus*, Psittacidae) – птах, який практично втратив здатність до польоту і веде наземний спосіб життя, заселяє Нову Зеландію і є найбільшим папугою у світі. Подібно до ківі, ці папуги ведуть присмерковий спосіб життя. Заселяють гірські ліси, де ховаються від небезпеки у невеликих заглибинах під корінням дерев. Живляться какапо листям і молодими ніжними пагонами рослин, корінцями та ягодами. Їхнє гніздо подібне до гнізда ківі, – невелика ямка у землі, куди самка відкладає 1–2 яйця. Насиджування триває близько 40–45 днів.

Серед інших видів папуг Новозеландської області слід відзначити представників роду Нестор (*Nestor*, Psittacidae), зокрема кеа (*Nestor notabilis*) та нестора білоголового (*Nestor meridionalis*). Це гірські види папуг, із міцним і досить великим дзьобом та дуже розвинутою верхньою щелепою. Оселяються в гірських, важкодоступних лісах південної частини Нової Зеландії. Ведуть присмерковий спосіб життя, хоча можуть бути активними упродовж цілого дня. Завдяки особливостям будови дзьоба можуть живитися плодами різних рослин або падлом, чи ї займатися хижацтвом, нападаючи головним чином на ягнят. З приходом європейських поселенців у Новій Зеландії виникло вівчарство. На початку його запровадження був значний падіж ягнят, що й спровокувало кеа не шукати собі їжу, а поїдати залишки туш і шкур овець. Коли ж вівчарство було налагоджене, падіж молодняка практично припинився, але папуги призвичаїлися до живлення м'якими тканинами ягнят, зокрема нирками. Таким чином, кеа почали нападати на молодих овець і у живих особин виїдати нирки. Це призвело до втрат у вівчарстві та викликало негативне ставлення людей до папуг. Практично до кінця XVIII ст. кеа були винищені по усій Новій Зеландії. Лише з розвитком природоохоронної діяльності, у XIX ст., ці папуги були оголошені рідкісними й узяті під охорону. Через 100 років кеа набув статусу відновленого.

Ще одним рідкісним та ендемічним видом Нової Зеландії є пісочник криводзьобий (*Anarhynchus frontalis*, Charadriidae), характерною особливістю якого є зігнутий управо дзьоб, що дає птахові змогу добувати комах з-під каміння. У Новозеландській області, окрім вказаних вище, показовими видами є: з родини Пінгвінових (Spheniscidae) – пінгвін жовтоокий (*Megadyptes antipodes*), пінгвін великий (*Eudyptes robustus*), пінгвін білогорлий (*Eudyptes schlegeli*), пінгвін прямочубий (*Eudyptes sclateri*); родини Альбатросових (Diomedeidae) – альбатрос королівський тихоокеанський (*Diomedea epomophora sanfordi*); родини Бакланових (Phalacrocoracidae) – баклан новозеландський (*Phalacrocorax carunculatus*);

родини Качкових (Anatidae) – чирянка новозеландська (*Anas aucklandica*); родини Куликосорокових (Haematopodidae) – кулик-сорока мінливобарвний (*Haematopus unicolor*); родини Чоботарових (Recurvirostridae) – кулик-довгоніг чорний (*Himantopus novaeseelandiae*); родини Голубових (Columbidae) – піон новозеландський (*Hemiphaga novaeseelandiae*); родини Стрільцевих (Acanthisittidae) – стрілець (*Acanthisitta chloris*), гонець південний (*Xenicus lyalli*); родини Свистунових (Pachycephalidae) – моуга жовтоголовий (*Mohoua ochrocephala*), моуга білоголовий (*Mohoua albicilla*); родини Тоутоваєвих (Petroicidae) – тоутоваї чатамський (*Petroica traversi*), тоутоваї великоголовий (*Petroica macrocephala*); родини Медолюбових (Meliphagidae) – поє (*Prothemadera novaeseelandiae*), макомако (*Anthornis melanura*); родини Коральникових (Callaeidae) – коральник червонощокый (*Callaeas cinereus*), тіко південний (*Philesturnus (Creadion) carunculatus*); родини Гигієвих (Notiomystidae) – гигі (*Notiomystis cincta*).

Чимало видів птахів цієї зоогеографічної області постраждали від тварин-інтродуцентів, зокрема ссавців, хоча на острови завозили також птахів. Усього було завезено 55 видів ссавців і 142 види птахів. Серед них прижилися і стали звичайними: з родини Качкових (Anatidae) – казарка канадська (*Branta canadensis*) і лебідь чорний (*Cygnus atratus*); родини Токрових (Odontophoridae) – перепелиця каліфорнійська (*Callipepla (Lophortyx) californica*); родини Фазанових (Phasianidae) – фазан звичайний (*Phasianus colchicus*); родини Жайворонкових (Alaudidae) – жайворонок польовий (*Alauda arvensis*); родини Дроздових (Turdidae) – дрозди чорний (*Turdus merula*) та співочий (*Turdus philomelos*), а також багато видів ссавців. При цьому постраждав наземний вид папуг – какапо (*Strigops habroptilus*, Psittacidae) і зник ему чорний (*Dromaius ater*, Dromaiidae).

Австралійська область, крім материка Австралії, охоплює сусідні острови, зокрема: Кенгуру, Тасманію, Норфолк, Лорд-Хау, Соломонові, Нову Гвінею, Ару, Танімбар, Хальмахера, Серам, Молуцькі, Малі Зондські й Архіпелаг Бісмарка. На більшій частині території Австралійської області панує тропічний або субтропічний клімат. Внутрішні райони Австралії пустельні та малозаселені. Лише південна частина материка й острів Тасманія лежать у помірній кліматичній зоні. Для клімату характерна велика кількість опадів, але центральна частина континенту становить собою пустелю. Характерною рисою орнітофауни цієї області як однієї з найдавніших, що пройшла окремий розвиток від інших континентів, є наявність австралійського ендемічного виду страусів – ему (*Dromaius novaehollandiae*, Dromaiidae), одного з найпримітивніших горобиних птахів – лірохвостів (*Menura ssp.*, Menuridae) та ендемічних папуг роду Какаду (*Cacatua*, Cacatuidae). У цілому орнітофауна області характеризується значною кількістю ендемічних родин і родів. Із 1200 видів птахів близько 450 – ендемічні, зокрема усі види родини Казуарових (Casuariidae), родини Великоногових (Megapodiidae), родини Наметникових (Ptilonorhynchidae), а також родини Медолюбових (Meliphagidae) (близько 200 видів), родини Дивоптахових (Paradisaeidae) (понад 100 видів). Із 83 родин, види яких заселяють цю область, 14 ендемічні, а це більше, ніж у будь-якій іншій області.

Австралійська область розділяється на дві підобласті – Австралійську та Папуанську.

Австралійська підобласть охоплює майже увесь материк Австралію та острови Кенгуру, Тасманію, Норфолк і Лорд-Хау. Орнітофауна цієї підобласті має яскраво виражений острівний характер і вирізняється значною кількістю ендеміків.

Зокрема, страус ему (*Dromaius novaehollandiae*, Dromaiidae) – великий за розміром птах із майже редукованими крилами і трипалими задніми кінцівками. Заселяють ці птахи напівпустельні та степові райони, тримаються невеликими групами, живляться рослинною їжею. До гнізда у вигляді ямки у землі самка відкладає 10–18 яєць, а самець насиджує кладку і водить малят.

Ендемічні і родини Лірохвостових (Menuridae), Гуцакових (Atrichornithidae), Ланграйнових (Artamidae), Скундових (Grallinidae) та Сорочицевих (CRACTICIDAE).

З ряду Горобцеподібних (Passeriformes) цікавими особливостями відзначаються одні з найбільших і примітивних представників – лірохвости (лірохвіст малий – *Menura alberti*, лірохвіст австралійський – *Menura novaehollandiae*, Menuridae). Птахи заселяють густі зарості чагарників у гірських лісових масивах, ведуть потайний спосіб життя, активні протягом цілого дня, можуть добре імітувати голоси інших птахів. Живляться різноманітними комахами, молюсками та червами, яких здобувають, риючи у підстилці та ґрунті. Гніздо будують на землі у вигляді округлої купи тонких гілочок, листя, трави та моху. Самка відкладає лише одне яйце, яке насиджує близько 45–50 діб.

Крім вищезгаданих видів, характерних для Австралійської підобласті, до показових належать також: із родини Пінгвінових (Spheniscidae) – пінгвін малий (*Eudyptula minor*); родини Буревісникових (Procellariidae) – тайфунник білокрилий (*Pterodroma leucoptera*), буревісник сірий (*Puffinus griseus*), буревісник тонкодзьобий (*Puffinus tenuirostris*); родини Сулових (Sulidae) – сула австралійська (*Sula (Morus) serrator*); родини Бакланових (Phalacrocoracidae) – баклан білогрудий (*Phalacrocorax fuscescens*); родини Чаплевих (Ardeidae) – бурай австралійський (*Botaurus poiciloptilus*); родини Качкових (Anatidae) – пато (*Stictonetta naevosa*), гуска тасманійська (*Cereopsis novaehollandiae*), галагаз австралійський (*Tadorna tadornoides*), чирянка австралійська (*Anas castanea*), широконоса австралійська (*Anas rhynchotis*), савка австралійська (*Oxyura australis*), савка сіра (*Biziura lobata*); родини Великоногових (Megarodiidae) – великоніг строкатий (*Leipoa ocellata*); родини Триперсткових (Turnicidae) – триперстка чорновола (*Turnix melanogaster*), триперстка мала (*Turnix velox*); родини Пастушкових (Rallidae) – курочка тасманійська (*Gallinula mortierii*), курочка чорна (*Gallinula tenebrosa*); родини Чоботарових (Recurvirostridae) – кулик-довгоніг австралійський (*Cladorhynchus leucocephalus*); родини Сивкових (Charadriidae) – чайка білогорла (*Vanellus tricolor*), пісочник чорноголовий (*Charadrius rubricollis*), пісочник австралійський (*Peltohyas australis*); родини Ерантових (Pedionomidae) – ерант (*Pedionomus torquatus*); родини Мартинових (Laridae) – мартин товстодзьобий (*Larus pacificus*); родини Крячкових (Sternidae) – крячок білолобий (*Sterna striata*), крячок австралійський (*Sterna nereis*), крячок тонкодзьобий (*Anous tenuirostris*); родини Голубових (Columbidae) – фапс малий (*Phaps elegans*), вонга (*Leucosarcia melanoleuca*); родини Какадових (Cacatuidae) – какатоїс буроголовий (*Calyptorhynchus lathamii*), какатоїс жовтохвостий (*Calyptorhynchus funereus*), какатоїс білохвостий (*Calyptorhynchus baudinii*), какаду червоноголовий (*Callocephalon fimbriatum*), какаду червонолобий (*Cacatua tenuirostris*), какаду-інка (*Cacatua leadbeateri*); родини Папугових (Psittacidae) – лорікет-нектароїд червонолобий (*Glossopsitta concinna*), лорікет-нектароїд блакитноволий (*Glossopsitta porphyrocephala*), періко жовтолобий (*Polytelis swainsonii*), періко жовтоголовий (*Polytelis anthopeplus*), періко рожевоголовий (*Polytelis alexandrae*), папужка болотяний (*Pezoporus wallicus*), папужка жовточеревий (*Geopsittacus occidentalis*), папужка червоногорлий (*Lathamus discolor*),

папужка червоноголовий (*Purpureicephalus spurius*), розела тасманійська (*Platycercus caledonicus*), розела помаранчева (*Platycercus adelaidae*), розела жовта (*Platycercus flaveolus*), розела білогорла (*Platycercus eximius*), розела жовтощока (*Platycercus icterotis*), розела червонолоба (*Barnardius barnardi*), розела чорноголова (*Barnardius zonarius*), папужка співочий (*Psephotus haematonotus*), папужка різнобарвний (*Psephotus varius*), папужка червоноплечий (*Psephotus pulcherrimus*), папуга червоночеревий (*Northiella haematogaster*), папужка рожевогрудий (*Neopsephotus (Neophema) bourkii*), папужка синьокрилий (*Neopsephotus (Neophema) chrysostris*), папужка блакитнокрилий (*Neopsephotus (Neophema) elegans*), папужка скельний (*Neopsephotus (Neophema) petrophila*), папужка золоточеревий (*Neopsephotus (Neophema) chrysogaster*), папужка лазуровий (*Neopsephotus (Neophema) pulchella*), папужка червоноволий (*Neopsephotus (Neophema) splendida*); родини Зозулевих (Cuculidae) – дідрик смугастощокий (*Chrysococcyx lucidus*); родини Совових (Strigidae) – сова-голкониг гігантська (*Ninox strenua*); родини Гущаківих (Atrichornithidae) – гущак малий (*Atrichornis rufescens*), гущак великий (*Atrichornis clamosus*); родини Личинкоїдових (Campephagidae) – шикачик австралійський (*Pteropodocys (Coracina) maxima*); родини Кропив'янкових (Sylviidae) – матата мала (*Megalurus gramineus*), самітничок (*Eremiornis carteri*); родини Стадняківих (Pomatostomidae) – стадняк білобровий (*Pomatostomus superciliosus*), стадняк східний (*Pomatostomus halli*), стадняк рудоголовий (*Pomatostomus ruficeps*); родини Чаучилових (Orthonychidae) – чаучила східна (*Orthonyx temminckii*); родини Флейтистових (Eupetidae) – батіжник вусатий (*Psophodes nigrogularis*), батіжник світлочубий (*Psophodes cristatus*), пішак плямистий (*Cinclosoma punctatum*), пішак рудоплечий (*Cinclosoma castanotum*), пішак чорноволий (*Cinclosoma cinnamomeum*); родини Свистунових (Pachycephalidae) – свистун сіроголовий (*Pachycephala olivacea*), свистун рудогорлий (*Pachycephala rufogularis*), свистун південний (*Pachycephala inornata*); родини Тоутоваєвих (Petroicidae) – кракор південний (*Drymodes brunneopygia*), тоутоваї рожевий (*Petroica rosea*), тоутоваї малиновогрудий (*Petroica rodinogaster*), тоутоваї вогнистий (*Petroica phoenicea*), тоутоваї острівний (*Petroica multicolor*), королець брунатний (*Melanodryas vittata*), королець біловолий (*Eopsaltria georgiana*), королець західний (*Eopsaltria griseogularis*); родини Малюрових (Maluridae) – малюр сапфіровий (*Malurus cyaneus*), малюр лазуровий (*Malurus splendens*), малюр індиговий (*Malurus pulcherrimus*), малюр червоноплечий (*Malurus elegans*), малюр білокрилий (*Malurus leucopterus*), малюр-м'якохвіст рудоголовий (*Stipiturus ruficeps*), малюр-м'якохвіст рудолобий (*Stipiturus malachurus*), трав'яниця вусата (*Amytornis striatus*), трав'яниця товстодзьоба (*Amytornis goyderi*), трав'яниця маскова (*Amytornis barbatus*), трав'яниця скельна (*Amytornis purnelli*), трав'яниця вохриста (*Amytornis textilis*); родини Щетинкодзьобових (Dasyornithidae) – щетинкодзьоб бурий (*Dasyornis brachypterus*), щетинкодзьоб західний (*Dasyornis longirostris*), щетинкодзьоб рудий (*Dasyornis broadbenti*); родини Шиподзьобових (Acanthizidae) – попутник (*Pycnoptilus floccosus*), оригма (*Origma solitaria*), кущовик острівний (*Acanthornis (Sericornis) magna*), куреник рудогузий (*Hylacola (Sericornis) pyrrhopygia*), куреник білобровий (*Hylacola (Sericornis) cauta*), пустковик рудогорлий (*Pyrrholaemus (Sericornis) brunneus*), пустковик смугастий (*Calamanthus fuliginosus*), пустковик малий (*Chthonicola sagittatus*), шиподзьоб бурий (*Acanthiza pusilla*), шиподзьоб широкохвостий (*Acanthiza apicalis*), шиподзьоб тасманійський (*Acanthiza ewingii*), шиподзьоб рудогузий (*Acanthiza uropygialis*), шиподзьоб сіроспинний (*Acanthiza robustirostris*), шиподзьоб лісовий (*Acanthiza inornata*), шиподзьоб карликовий (*Acanthiza iredalei*), шиподзьоб смугастоволий (*Acanthiza lineata*),

білолобик бурий (*Aphelocephala leucopsis*), білолобик рудоволий (*Aphelocephala pectoralis*), білолобик чорносмугий (*Aphelocephala nigricincta*); родини Цокалкових (Epthianuridae) – цокалка золотиста (*Epthianura aurifrons*), цокалка білолоба (*Epthianura albifrons*), цокалка пустельна (*Ashbyia lovensis*); родини Королазових (Climacteridae) – королаз рудобровий (*Climacteris erythroptera*), королаз білобровий (*Climacteris affinis*), королаз рудий (*Climacteris rufus*); родини Діамантницевих (Pardalotidae) – діамантниця леопардова (*Pardalotus punctatus*), діамантниця тасманійська (*Pardalotus quadragintus*); родини Медолюбових (Meliphagidae) – медолюб-сережник середній (*Anthochaera carunculata*), медолюб-сережник великий (*Anthochaera paradoxa*), медолюб-сережник східний (*Anthochaera chrysoptera*), медолюб-регент (*Anthochaera Xanthomyza phrygia*), манорина зелена (*Manorina melanophrys*), манорина чорнощока (*Manorina melanotis*), медник чорноволий (*Lichenostomus leucotis*), медник жовтогорлий (*Lichenostomus flavicollis*), медник жовточубий (*Lichenostomus melanops*), медник масковий (*Lichenostomus cratitius*), медник смугастоволий (*Lichenostomus ornatus*), медник блідий (*Lichenostomus penicillatus*), медопійник тасманійський (*Melithreptus validirostris*), медопійник буроголовий (*Melithreptus brevirostris*), медопійник чорноголовий (*Melithreptus affinis*), медовка золотокрила (*Phylidonyris pyrrhopterus*), медовка жовтокрила (*Phylidonyris novaehollandiae*), медовка білолоба (*Purnella (Phylidonyris) albifrons*), медовка бронзова (*Gliciphila (Phylidonyris) melanops*), мієлеро сірий (*Conopophila whitei*), медолюб-шилодзьоб західний (*Acanthorhynchus superciliosus*), медолюб чорноголовий (*Sugomel (Certhionyx) nigrum*), медолюб строкатий (*Certhionyx variegatus*); родини Апостолових (Struthideidae) – крає (*Corcorax melanorhamphos*); родини Сорочицевих (Cracticidae) – куравонг тасманійський (*Strepera fuliginosa*), куравонг сірий (*Strepera versicolor*); родини Наметникових (Ptilonorhynchidae) – ойсея плямиста (*Chlamydera maculata*); родини Воронових (Corvidae) – крук лісовий (*Corvus tasmanicus*), крук малий (*Corvus mellori*); родини Ткачикових (Ploceidae) – вайдаг вогнистий (*Euplectes orix*); родини Астрильдових (Estrildidae) – вогнегуз тасманійський (*Stagonopleura (Emblema) bella*), вогнегуз південний (*Stagonopleura (Emblema) oculata*), вогнегуз червонощокий (*Emblema pictum*).

Папуанська підобласть охоплює три півострови: Кейп-Йорк, Арнем-Ленд і Кімберлі у північній частині материка Австралія, а також усі острови, що розташовані північніше. Особливою специфікою у цій підобласті вирізняються острови Нової Гвінеї, найбільші та центральні за розташуванням, і архіпелаг Бісмарка зі Соломоновими островами як перехідні ділянки до сусідніх областей – Полінезійської та Індо-Малайської. Приморський низовинний рельєф острова Нової Гвінеї змінюється скелястими горами у центральній частині. Серед дрібних островів трапляються й коралового походження, проте більшість – вулканічні. Клімат підобласті тропічний зі сезоном дощів, що припадає на грудень – березень. Понад 80% підобласті займають густі тропічні ліси.

Найхарактернішою особливістю орнітофауни Папуанської підобласті є наявність птахів, що належать до родини Дивоптахових (Paradisaeidae), яких налічують тут понад 60 видів. Не менш характерними для цієї підобласті є птахи ряду Голубоподібних (Columbiformes), які представлені великою кількістю видів і різними розмірними групами. Найбільшими та показовими видами цього ряду є рідкісні голуби-короначі (коронач північний – *Goura victoria*, коронач південний – *Goura scheepmakeri*, Columbidae).

У Папуанській підобласті як ендеміки поширені два підвиди салангани сундайської (*Aerodramus (Collocalia) fuciphagus dammermani* та *Aerodramus (Collocalia)*

fuciphagus micans, Arodidae). Невеликий буруватий, сіруватий птах із невеликою вирізкою на хвості, здатний до ехолокації, споріднений зі серпокрильцями. Політ у саланган не такий швидкісний, як у серпокрильців, дещо нагадує політ ластівок. Гнізда деяких видів цілком складаються із загуслої слини, тому їх вживають у їжу під назвою „ластівчиних гнізд”, вони є відомим делікатесом китайської кухні. Гніздяться салангани на скелях, але частіше в печерах на узбережжі моря. У гніздо без вистілки самка відкладає два, іноді три білих блискучих довгастих яйця. Протягом року буває 2–3 цикли розмноження, синхронно в кожній колонії. Інкубація триває 21 день, вигодовування пташенят – до 42 днів.

Показовими для цієї підобласті є й такі птахи: з родини Казуарових (Casuariidae) – казуар шоломний (*Casuarus casuarius*); родини Чаплевих (Ardeidae) – чепура строката (*Egretta (Ardea) picata*); родини Качкових (Anatidae) – галагаз-раджа (*Tadorna radjah*); родини Триперсткових (Turnicidae) – триперстка північна (*Turnix castanota*); родини Журавлевих (Gruidae) – антигона (*Grus anthigone*); родини Пастушкових (Rallidae) – пастушок мангровий (*Eulabeornis castaneoventris*), погонич рудоший (*Rallina tricolor*), погонич білобровий (*Porzana (Poliolimnas) cinerea*); родини Баранцевих (Scolopacidae) – баранець лісовий (*Gallinago megala*); родини Голубових (Columbidae) – тілопо чорнокрилий (*Ptilinopus cinctus*), голуб масковий (*Geophaps (Petrophassa) smithii*), голуб білоперий (*Petrophassa albipennis*), голуб рудоперий (*Petrophassa rufipennis*); родини Какадових (Cacatuidae) – какатоїс-голіаф (*Probosciger aterrimus*), какаду жовточубий (*Cacatua galerita*); родини Папугових (Psittacidae) – папуга зелено-червоний (*Eclectus roratus*), лоріто червоноголовий (*Geoffroyus geoffroyi*), лорікет веселковий (*Trichoglossus haematodus*), лорікет рожевоволий (*Psitteuteles versicolor*), розела золотиста (*Platycercus venustus*), папужка золотоплечий (*Psephotus chrysopterygius*), папужка чорноголовий (*Psephotus dissimilis*); родини Зозулевих (Cuculidae) – кукавка рудочерева (*Cacomantis castaneiventris*); родини Білоногових (Podargidae) – білоніг гігантський (*Podargus papuensis*); родини Рибалочкових (Alcedinidae) – рибалочка мангровий (*Ceyx pusillus*), тороторо малий (*Syma torotoro*), альціон-галатея вохристороудий (*Tanyptera sylvia*); родини Пітових (Pittidae) – піта червоночерева (*Pitta erythrogaster*), піта австралійська (*Pitta iris*); родини Монархових (Monarchidae) – совкодзьоб жовтобровий (*Machaerirhynchus flaviventer*), монарх чорнокрилий (*Monarcha frater*), монарх-голоок південний (*Arses telescopthalmus*), монарх-голоок квінслендський (*Arses kaupi*), міагра рудошия (*Myiagra ruficollis*); родини Чаучилових (Orthonychidae) – чаучила чорноголова (*Orthonyx spaldingii*); родини Свистунових (Pachycephalidae) – свистун бурий (*Pachycephala simplex*), ядлівчак квінслендський (*Colluricincla boweri*), ядлівчак скельний (*Colluricincla woodwardi*); родини Тоутоваєвих (Petroicidae) – кракор північний (*Drymodes superciliaris*), гвінейниця жовтонога (*Microeca griseocephala*), гвінейниця жовтогруда (*Microeca flavigaster*), свистач північний (*Tregellasia leucops*), королець попелястий (*Heteromyias (Poecilodryas) albispecularis*); родини Малюрових (Maluridae) – малюр фіолетовоголовий (*Malurus coronatus*), трав'яниця чорна (*Amytornis housei*), трав'яниця білогорла (*Amytornis woodwardi*), трав'яниця рудокрила (*Amytornis dorotheae*); родини Шиподзьобових (Acanthizidae) – папоротчук квінслендський (*Oreoscoptes (Crateroscelis) gutturalis*), кущовик квінслендський (*Sericornis kerri*), кущовик тропічний (*Sericornis beccarii*), піроріро сіроголовий (*Gerygone chloronota*), шиподзьоб квінслендський (*Acanthiza katherina*); родини Окулярникових (Zosteropidae) – окулярник сумбейський (*Zosterops citrinella*); родини Медолюбових (Meliphagidae) – медівник сивоголовий (*Philemon*

argenticeps), медолюб квінслендський (*Xanthotis macleayanus*), медолюб вохристий (*Xanthotis flaviventer*), медолюб малий (*Meliphaga notata*), медолюб граційний (*Meliphaga gracilis*), медолюб білобородий (*Meliphaga albilineata*), медник різнобарвний (*Lichenostomus versicolor*), медолюб світлоокій (*Glycichaera (Timeliopsis) fallax*), медовець береговий (*Trichodere cockerelli*), медолик смугастий (*Ramsayornis fasciatus*), мієперо білогорлий (*Conopophila albogularis*), медовичка червоноголова (*Myzomela erythrocephala*); родини Вивільгових (Oriolidae) – вивільга мангрова (*Oriolus flavocinctus*); родини Сорочицевих (Cracticidae) – сорочиця чорноспинна (*Cracticus mentalis*); родини Наметникових (Ptilonorhynchidae) – наметник золотий (*Prionodura newtoniana*), ойсея велика (*Chlamydera nuchalis*), ойсея сіроголова (*Chlamydera cerviniventris*), нявкун строкатоволий (*Scenopoeetes (Ailuroedus) dentirostris*); родини Дивоптахових (Paradisaeidae) – оздобник великий (*Ptiloris magnificus*), манукодія гриваста (*Manucodia (Phonygammus) keraudrenii*), дивоптах великий (*Paradisaea apoda*), лофорин (*Cicinnurus regius*); родини Астрильдових (Estrildidae) – діамантник масковий (*Poephila personata*), папужник синьощокий (*Erythrura trichroa*), мунія жовтогуза (*Lonchura flaviprymna*).

Дивоптах великий (*Paradisaea apoda*, Paradisaeidae) – дзьоб у цього птаха дещо видовжений, сірий, біля основи зверху і знизу оперезаний чорним пір'ям. Верх голови, шиї, спина та плечові пера яскраво-жовті. Горло і нижня частина шиї темно-зелені з металевим полиском. Воло, груди, черево, крила, низ спини, надхвістя та стернові пера бурувато-руді. На боках тулуба (під крилами) розташовані пучки видовжених жовтих, а в нижній частині спини – білих пер, які утворюють своєрідний пишний шлейф. Стрижні двох центральних стернових пер дуже видовжені, тому загальна довжина самця зі шлейфом 43–46 см, самиця значно менша. Цей вид птахів трапляється переважно у рівнинних лісах, рідше – в горах (до 900 м н.р.м.). У світанкові години в період розмноження самці влаштовують у кронах дерев групове токування, на яке злітаються ще ввечері. Сидячи один за одним на гілці, вони кланяються, б'ють крилами і розгойдуються на гілці взад-уперед, у цей час пера шлейфа настобурчуються, а хвіст, зазвичай, підігнутий вниз. Під час токування кричать то гучніше, то тихіше. Кульмінація настає, коли птах заводить розставлені крила за опущену голову, ніби прикриваючись, а тіло в цей час тремтить, завдяки чому пера шлейфа переливаються. У позагніздовий період птахи малопомітні, ховаються в кронах дерев. Своїм сильним дзьобом дивоптах великий легко перевертає листя і навіть відхиляє кору в пошуках комах; може знімати шкірку з плодів, збирає ягоди. Гнізда будує на гілках дерев. Гніздо чашоподібне. У кладці 1–2 яйця, які насиджує самиця. Живляться птахи насінням, ягодами, плодами, комахами, жабами, ящірками.

Лофорин (*Cicinnurus regius*, Paradisaeidae) – дзьоб середньої довжини, яскраво-жовтий; його більша частина, від основи, прикрита яскравими помаранчевими перами. Саме такого кольору і покривні пера верху голови та шиї самця. Усі покривні пера верху тулуба та грудей червонувато-руді з металевим полиском; черево біле, відмежоване від грудей темно-зеленим вузьким і переливчастим „фартушком”, облямованим угорі золотистою смужкою. Над жовтуватими очима чорні вертикальні нарости. Ноги яскраво-сині. Хвіст короткий, прямий, з двома видовженими ниткоподібними перами, у яких на кінцях круглі закручені бронзово-зелені опахала. Самиця бурувато-вохриста з поперечною строкатістю знизу на тулубі. Полігамний вид. У шлюбний період самець вибирає токове місце невисоко над землею у кронах дерев та на ліанах. Він настобурчує пера на шиї та грудях, розправляє

віялом пера боків тулуба, які вгорі зелені, а знизу сірі, часто змахує крилами і кланяється. При цьому птах піднімає вертикально хвіст і набуває вигляду кулі. У цей же час він розкитується на гілці з боку в бік, від чого завитки на стернових перах злітають, як м'ячики з рук жонглера. Кульмінацією токування є повисання самця вниз головою на присіді та розгойдування. Оселяються лофорини у лісах, гніздяться в дуплах, живляться фруктами і членистоногими.

Казуар шоломний (*Casuarus casuarius*, Casuariidae) – найтипівший птах підобласті, який подібний до страусів, але відрізняється від них чорним забарвленням оперення, своєрідним дзьобом і роговим утвором-„шоломом” на голові; верхня частина шиї у нього гола, забарвлена у яскраво-синій і червоний кольори. Крила цих птахів майже редуковані, на них замість махових пер – п'ять міцних рогових стрижнів без опахал. Казуари ведуть потайний спосіб життя, заселяють густі лісові масиви. Живляться різноманітними соковитими плодами і дещо рідше тваринною їжею, зокрема жабами, ящірками та навіть рибою. Гніздяться в лісовій гушавині, нагрібають купу опалого листя і сухої трави, в яку самка відкладає від трьох до шести яєць.

Какатоїс-голіаф (*Probosciger aterrimus*, Cacatuidae) – великий папуга, з чорним оперенням із зеленкуватим відтінком. Дзьоб великий, масивний, дещо нагадує дзьоб ари (*Ara* spp.). На голові великий „чуб” із вузьких видовжених пер. Щоки оперені, рожевого або червоного кольору. Навколо очей також голі ділянки шкіри, але чорні. Ноги сірі. Заселяє високостовбурні тропічні ліси та савани-буш з окремими деревами. Тримається поодиночі або невеликими групами. Живиться насінням евкالیпта, акацій, фігових дерев та личинками комах, яких легко видобуває дзьобом з-під кори. Гніздиться в просторих дуплах старих дерев, високо над землею. У кладці одне яйце. Інкубація триває близько 30 днів. Пташеня залишає гніздо через 10–12 тижнів і перебуває під опікою батьків до 4–5 місяців.

Какаду жовточубий (*Cacatua galerita*, Cacatuidae) – оперення майже повністю біле. Махові пера, хвіст і щоки жовтуваті. „Чуб” яскраво-жовтий, загнутий угору. Навколо очей кільце світло-блакитне. Райдужна оболонка ока у самця чорна, у самиці – коричнева, дещо червонувата. Дзьоб темно-сірий, ноги сірі. Заселяє савани-буш, тропічні та заплавні ліси, рідколісся. Корм збирає головним чином на верхівках дерев, іноді на землі. Під час живлення на відкритих площах 2–3 птахів виконують роль сторожів, які при небезпеці злітають у повітря з гучним криком. До раціону птахів входять: горіхи, насіння, м'які плоди, квіти, бруньки, коріння, комахи та їхні личинки. Гніздиться цей какаду в дуплах високих дерев, неподалік води. У кладці 2–3 яйця, які насиджують обидва батьки. Інкубаційний період триває 28–30 днів. Пташенята залишають гніздо у віці близько трьох місяців, але ще 3–4 тижні дорослі їх годують.

Великоноги (*Megapodius* spp., Megapodiidae) – птахи з міцними ногами і коротким дзьобом. Відомо близько 19 видів, які належать до шести родів. Оперення від бурого до сизого та чорного. На відміну від інших птахів, великоноги не насиджують яйця, а закопують їх у землю чи гумус, де вони зігріваються за рахунок сонячного тепла або тепла, яке виникає при гнитті рослинних решток. Обидва партнери копають яму завглибшки 1 м і завширшки близько 3 м, наповнюють її рослинним матеріалом, який збирають поблизу. Як тільки опади зволожать принесений матеріал, самець закриває його шаром піску. Зверху на рослинних рештках птахи влаштовують нішу для яєць. Купа з піску, де закопані яйця, сягає висоти до 1,5 м та ширини до 4,5 м. Стежить за кладкою самець. Рецептори у дзьобі птаха слугують своєрідним „термометром”, завдяки чому самець контролює температуру всередині „інкубатора” і залежно від її коливань або розгортає пісок, або насилає його. У гніздову

нішу птахи відкладають від 2 до 34 яєць. Через 49–96 днів вилуплюються пташенята і самотужки видобуваються назовні. Через кілька годин вони вже здатні бігати, а через добу – літати.

Полінезійська область охоплює численні острови Тихого океану, у західній частині від острова Нова Каледонія на півдні до Каролінських і Маріанських островів на півночі, у східній частині – острови Туамоту і Маркізькі на півдні до Гавайських на півночі. Вона розділяється на дві підобласті – Полінезійську та Гавайську. Загалом, область охоплює такі острівні системи: Гербіді, Санта-Круз, Фіджі, Самоа, Тонга, Кука, Тубуаї, Товариства, Туамоту, Еліс, Гільберта, Фенікс, Маніхіні, Маркізькі, Каролінські, Маріанські, Маршалові, Лайн та Гавайські, останні з яких, на відміну від решти, належать до Гавайської підобласті. Більшість островів цієї області вулканічного або коралового походження, що визначає характер їхньої поверхні – рівнинний або гірський і впливає на наявність ендемічних видів. Зі 100 родів птахів Полінезії близько 30 родів є ендемічними. Клімат цієї області вологий і теплий, океанічний.

Для **Полінезійської підобласті**, зокрема для Нової Каледонії, властивий птах, зовні подібний до чаплі – кагу (*Rhynochetos jubatus*, Rhinochetidae). Virізняється він будовою дзьоба, на якому з боків є рогові трубкоподібні утвори, та наявністю пишного „чуба”. Веде сутінковий і нічний спосіб життя, відпочиває вдень. Живиться різними дрібними тваринами – червами, комахами, слимаками тощо.

Для Самоа характерний ендемічний голуб-горлач (*Didunculus strigirostris*, Columbidae) – птах міцної статури, з великою головою. Оперення голови, шиї та низу тулуба зелене, з полиском. Низ спини і надхвістя, верхні покривні пера крил і стернові пера бурувато-червоні; махові пера темно-сірі. Очі червонувато-бурі, навколоочне кільце і вуздечка оранжево-червона. Дзьоб теж оранжево-червоний, на кінчику світло-жовтий. Висота дзьоба більша за ширину, біля основи верхня щелепа дещо загнута вгору, потім профіль дзьоба рівний, кінчик гачкоподібно зігнутий донизу. Крила та хвіст заокруглені. Ноги яскраво-червоні. Оселяється в гірських лісах парами, зрідка невеликими групами. Гнізда птахи будують низько над землею біля стовбурів дерев. Ці голуби добре літають і швидко бігають. Живляться м'ясистими тропічними плодами, зокрема ягодами.

Крім згаданих, показовими видами цієї підобласті є: з родини Пастушкових (Rallidae) – пастушок гуамський (*Gallirallus owstoni*); родини Папугових (Psittacidae) – лорі-віні синьо-фіолетовий (*Vini peruviana*); родини Віялохвісткових (Rhipiduridae) – віялохвістка строкатовола (*Rhipidura verreauxi*); родини Свистунових (Pachycephalidae) – свистун рудочеревий (*Pachycephala rufiventris*); родини Шпачових (Sturnidae) – шпачок раротонзький (*Aplonis cinerascens*); родини Астрильдових (Estrildidae) – папужник віті-левуйський (*Erythrura kleinschmidti*), папужник новокаледонський (*Erythrura psittacea*).

Гавайська підобласть становить собою архіпелаг вулканічного походження, який ніколи не з'єднувався з материком. Фауна цієї підобласті має різко виражений острівний характер. Найцікавішими представниками Гавайської підобласті є птахи ендемічної родини Мамоевих (Drepanididae), у якій налічують 32 види, з яких вісім вимерли внаслідок освоєння островів людиною. Ці птахи вирізняються строкатістю оперення та формою дзьоба. Заселяють лісові та чагарникові зарості, живляться нектаром квітів і дрібними комахами. На островах була винищена, але пізніше відновлена у природі казарка гавайська (*Branta sandvicensis*, Anatidae).

Ендемічним таксоном співочих птахів підобласті був також рід Мого (*Moho*) з родини Медолюбових (*Meliphagidae*), усі чотири види цього роду траплялися винятково на Гавайях. У трьох видів було блискуче чорне оперення з пучками жовтих пер під крилами. Ще один вид – мого алакайський (*Moho braccatus*) – був майже весь чорний. Саме жовті пучки пер вирішили їхню долю. Як і види родини Мамоевих (*Drepanidae*), мого вважали „королівськими птахами”, з пір'я яких виготовляли коштовні красиві накидки або вечірні сукні для дворян. Для цього вилловлювали тисячі птахів. Іншими причинами зникнення мого стали: викорчовування лісу, акліматизація нових видів тварин і поширення комарами завезеної пташиної малярії. Згадані тут гавайські медолюби вимерли: остання особина оагу (*Moho apicalis*) – у 1837 р., мого великого (*Moho bishopi*) – у 1904 р., мого гірського (*Moho nobilis*) – у 1934 р., мого алакайського (*Moho braccatus*) – у 1987 р.

Показовими видами цієї підобласті є: з родини Пастушкових (*Rallidae*) – погонич майсанський (*Porzana palmeri*); родини Монархових (*Monarchidae*) – елепайо (*Chasiempis sandwichensis*); родини Мамоевих (*Drepanidae*) – акепа гавайська (*Loxops coccineus*), акікікі кауайський (*Oreomystis bairdi*), акегокего (*Palmeria dolei*), амакігі малий (*Magnumma (Hemignathus) parvus*), амакігі зелений (*Chlorodrepanis (Hemignathus) virens*), апапане (*Himatione sanguinea*), коа великий (*Rhodacanthis (Psittirostra) palmeri*), гавайниця лайсанська (*Telespiza (Psittirostra) cantans*), гавайниця ланайська (*Dysmorodrepanis munroi*), паліла (*Loxioides bailleui*), поулі (*Melamprosops phaeosoma*), іві (*Drepanis (Vestiaria) coccinea*).

Антарктична область займає весь однойменний материк на Південному полюсі разом з усіма прилеглими островами (Аргентинські, Південні Шетландські, Південні Оркнейські, Південна Джорджія, Південні Сендвічеві, Буве, Принца Едуарда, Крозе, Кергелен, Герд, Сен-Поль, Амстердам та велика кількість менших). Ландшафт області від рівнинного у глибині материка до гірського – на окраїнах. Клімат суворий, холодний, у центральній частині з температурами, нижчими -70°C . Через це фауна, і орнітофауна зокрема, характеризується значною бідністю, хоча має свої особливості.

Своєрідною візитною картою Антарктичної області є усі види пінгвінів (*Spheniscidae*), у тому числі два найбільші – королівський (*Aptenodytes patagonicus*) та імператорський (*Aptenodytes forsteri*), а також сніжниця жовтодзьоба (*Chionis alba*, *Chionidae*), щеврик антарктичний (*Anthus antarcticus*, *Motacillidae*) і шилохвіст жовтодзьобий (*Anas georgica*, *Anatidae*), останній із яких поширений на острові Південна Джорджія.

Умови існування сприятливіші у Південному морі, де орнітофауна значно багатша за наземну; тут тримаються буревісники (*Procellariidae*): антарктичний (*Thalassoica (Puffinus) antarcticus*), білий (*Pagodroma nivea*), пінтадо (*Daption capense*). Показовими для цієї області є також: із родини Пінгвінових (*Spheniscidae*) – пінгвін-шкіпер (*Pygoscelis papua*), пінгвін антарктичний (*Pygoscelis antarctica*), пінгвін Аделі (*Pygoscelis adeliae*), пінгвін чубатий (*Eudyptes chrysocome*), пінгвін золотоволосий (*Eudyptes chrysolophus*); родини Альбатросових (*Diomedidae*) – альбатрос мандрівний (*Diomedea exulans*), альбатрос чорнобровий (*Diomedea melanophris*), альбатрос сіроголовий (*Diomedea chrysostoma*), альбатрос довгохвостий (*Phoebastria palpebrata*); родини Буревісникових (*Procellariidae*) – буревісник гігантський (*Macronectes giganteus*), буревісник велетенський (*Macronectes halli*), буревісник південний (*Fulmarus glacialisoides*), буревісник антарктичний (*Thalassoica antarctica*),

тайфунник кергеленський (*Pterodroma brevirostris*), тайфунник білоголовий (*Pterodroma lessoni*), буревісник блакитний (*Halobaena caerulea*), пріон антарктичний (*Pachyptila desolata*), пріон сніжний (*Pachyptila turtur*), буревісник-крихітка (*Puffinus (Procellaria) assimilis*); родини Качуркових (Hydrobatidae) – океанник сіроspinний (*Garrodia nereis*), фрегета чорночерева (*Fregeta tropica*); родини Пуфінурових (Pelecanoididae) – пуфінур георгійський (*Pelecanoides georgicus*); родини Поморникових (Stercorariidae) – поморник антарктичний (*Catharacta maccormickii*); родини Крячкових (Sternidae) – крячок антарктичний (*Sterna vittata*); родини Горнерових (Furnariidae) – трясохвіст острівний (*Cinclodes antarcticus*).

Неогейська суша розташована в межах Центральної та Південної Америки й островів, що їх оточують, до її складу входить Неотропічна область із чотирма підобластями: Гвіано-Бразильською, Патагонсько-Чилійською, Центральноамериканською і Антильською.

Неотропічна область вирізняється різноманітними ландшафтами, від низинних степів до гірських пасм. Вона займає весь Південноамериканський материк, більшу частину Центральної Америки (Мексиканського нагір'я), острови: Хуан Фернандес, Галапагос, Вогненна Земля, Фолклендські, Багамські, Малі та Великі Антильські. Клімат більшої частини цієї області екваторіальний або тропічний, вологий і жаркий; у південній частині області – субтропічний, а на крайньому півдні – океанічний або помірно континентальний. Загалом, фауна області дуже багата. У Неотропіках трапляються близько 2 900 видів птахів, тобто більше, ніж у будь-якій іншій із зоогеографічних областей. Однак значна кількість із них представлені малими популяціями, пов'язаними з окремими гірськими масивами чи річковими долинами. На рівні родин ендемізм виражений особливо яскраво, ендемічні понад 20 родин, зокрема: Паламедесві (Anhimidae) – 3 види, Краксові (Cracidae) – 50 видів, Арамові (Aramidae) – 1 вид, Агамієві (Psophiidae) – 3 види, Тіганові (Eurypygidae) – 1 вид, Каріамові (Cariamidae) – 2 види, Туканові (Ramphastidae) – 34 види, Тодієві (Todidae) – 5 видів, Момотові (Momotidae) – 9 видів; із підряду Тирановидних, або неспівочих горобцеподібних (Tyranni) – 9 родин, з майже 800 видами: Горнерові (Furnariidae), Котингові (Cotingidae), зокрема гребнечуби (*Rupicola* spp.), рари (*Phytotoma* spp.) і арапонги (*Procnias* spp.), а також кондори (Cathartidae), гарпії (Accipitridae), папуги (Psittacidae), дереволази (Dendrocolaptidae) та інші горобцеподібні. Із підряду Горобцевидних, або співочих горобцеподібних (Passeri, або Oscines) – Саякові, або Танаргові (Thraupidae). Лише у цій області трапляється єдиний вид ендемічного ряду Гоациноподібних (Opisthocomiformes) – гоацин (*Opisthocomus hoazin*, Opisthocomidae). Південну Америку через велике різноманіття пернатих називають „пташиним континентом”; лише в Колумбії налічують близько 1 600 видів птахів (більше ніж у будь-якій іншій країні Земної кулі).

Неотропіки є центром походження і областю максимальної кількості надзвичайно яскравих і дрібних птахів родини Колібриєвих (Trochilidae) – більше 300 видів.

Гвіано-Бразильська підобласть займає більшу, північну, частину материка Південна Америка, від Панамського перешийка до 30° пд. ш. У межах континенту до неї не входять гірська частина північно-східного узбережжя Тихого океану та Патагонія. Це найбільша з підобластей, її центром і найтипівішими територіями є басейни Амазонки й Оріноко, а також долина верхньої частини Парани. Клімат

цієї підобласті тропічний, вологий, що впливає на природні умови, а отже, й на фауну. Орнітофауна представлена значною кількістю оригінальних та ендемічних форм. Майже п'ята частина всіх родів ендемічні. До характерних видів належать кракси (Cracidae), папуги (Psittacidae), колибри (Trochilidae), тукани (Rhamphastidae), дятли (Picidae), гоацин (Opisthocomidae).

Папуги ара (*Ara* spp., Psittacidae) – одні з найбільших папуг світу, з довгим хвостом і порівняно великим, стиснутим з боків міцним дзьобом, з яскравим червоним, синім, жовтим і зеленим оперенням. Ці папуги заселяють ліси Бразилії. Живляться різноманітними плодами, в тому числі горіхами і насінням, тверду шкаралупу яких легко розгризають. Гнізда влаштовують у дуплах стовбурів великих дерев.

До найпоширеніших птахів величезних лісових масивів підобласті належать тукани (Rhamphastidae), які вирізняються особливим виглядом дзьоба і кольоровим оперенням.

З інших цікавих птахів – гоацин (*Opisthocomus hoazin*, Opisthocomidae), займає одне з провідних місць серед ендеміків. Цей вид, який за своїми анатомічними особливостями близький до куроподібних птахів (Galliformes), заселяє непрохідні прибережні мангрові зарості, узбережжя озер та болота з густими чагарниками. Політ гоацина важкий, дещо повільний. Живиться він цупким листям і плодами рослин. Гнізда будує на кущах і низьких деревах. У кладці 2–3 яйця, які птахи насиджують 30–34 дні. Особливо цікавою у анатомії виду є наявність двох кігтів на крилі пташенят. За допомогою них пташенята лазять по гілках, ховаючись від небезпеки. Крім того, пташенята уміють плавати. У дорослих птахів кігтів на крилах немає, і вони втрачають здатність плавати.

Кракси – представники номінативної родини Краксових (Cracidae) ряду Куроподібних (Galliformes). Більшу частину свого життя проводять на деревах, живлячись виключно плодами. Забарвлення птахів різноманітне, від чорного до рудого, ноги червоні. Певною мірою нагадують фазанів, але з коротшим хвостом. На відміну від інших куриних, кракси будують свої гнізда на деревах, куди відкладають лише по два яйця.

Особливим ендемічним представником ряду Журавлеподібних (Gruiformes) є тігана (*Eurypyga helias*, Eurypygidae). Ці птахи заселяють узбережні ліси Бразилії та Гвіани, де часто тримаються на добре освітлених галявинах. Живляться різноманітними водяними комахами.

Типовими представниками Гвіано-Бразильської підобласті є колибри (Trochilidae), які вирізняються малими розмірами та яскравим оперенням. Найменші види колибри за розміром з хруща, більші – з мухоловку. Особливостями цих птахів є зміна відтінків оперення залежно від умов освітлення і зависання на одному місці у польоті. Живляться вони на льоту нектаром квітів і дрібними комахами. Гнізда колибри споруджують на деревах і кущах, у розвилці гілок. У кладці 4–6 яєць, які птахи насиджують близько 12 днів.

Показовими видами цієї підобласті є також: із родини Тинамових (Tinamidae) – тинаму чорний (*Tinamus osgoodi*), тинаму смугастий (*Tinamus solitarius*), татаупа амазонійський (*Cryptellus variegatus*), татаупа блідий (*Cryptellus undulatus*); родини Бакланових (Phalacrocoracidae) – баклан галапагоський (*Phalacrocorax (Nannopteryx) harrisi*); родини Ібісових (Threskiornithidae) – ібіс червоний (*Eudocimus ruber*); родини Паламедеєвих (Anhimidae) – паламедея (*Anhima cornuta*); родини Качкових (Anatidae) – крех бразильський (*Mergus octosetaceus*); родини Катартових

(Cathartidae) – катарта лісова (*Cathartes melambrotus*); родини Соколових (Falconidae) – рарія колумбійська (*Micrastur plumbeus*); родини Краксових (Cuculidae) – чачалака рудогуза (*Ortalis ruficauda*), міту горбодзьобий (*Mitu mitu*), кракс-рогань північний (*Pauxi pauxi*), кракс амазонійський (*Crax globulosa*); родини Токрових (Odontophoridae) – токро венесуельський (*Odontophorus columbianus*); родини Агамієвих (Psophiidae) – агами білокрилий (*Psophia leucoptera*), агами зеленокрилий (*Psophia viridis*), агами сірокрилий (*Psophia criquetans*); родини Папугових (Psittacidae) – ара гіацинтовий (*Anodorhynchus hyacinthinus*), папуга-горобець еквадорський (*Forpus coelestis*), хірірі (*Brotogeris chiriri*), аратинга золотистоперий (*Aratinga solstitialis*), папуга білолобий (*Deropterus accipitrinus*); родини Гуахарових (Steatornithidae) – гуахаро (*Steatornis caripensis*); родини Потуєвих (Nyctibiidae) – поту рудий (*Nyctibius bracteatus*); родини Колібриєвих (Trochilidae) – ерміт прибережний (*Ramphodon naevius*), колібри-топаз (*Topaza pella*), колібри-рубін (*Chrysolampis mosquitus*), колібри-кокетка смугастовусий (*Lophornis magnificus*), колібри-коронет пурпуровий (*Boissonneaua jardini*), колібри-списодзьоб (*Ensifera ensifera*), ерміт зелений (*Phaethornis guy*), ерміт-серподзьоб темнохвостий (*Eutoxeres aquila*), колібри сапфірочубий (*Stephanoxis lalandi*), рабудито (*Discosura longicauda*), колібри-зеленохвіст золотистий (*Polytmus guainumbi*), колібри-ангел фіолетововусий (*Heliomaster squamosus*); родини Якамарових (Galbulidae) – якамара зелена (*Galbula galbula*), якамара вогнистогруда (*Galbula pastazae*), якамара турмалінова (*Galbula dea*), якамара жовтодзьоба (*Galbula albirostris*), якамара трипала (*Jacamaralcyon tridactyla*); родини Лінивкових (Bucconidae) – лінивка рудоголова (*Bucco capensis*), лінивка довгопала (*Argicus (Bucco) macrodactylus*), лінивка-смугохвіст чорнощока (*Nystalus chacuru*), лінивка-коротун сірощока (*Nonnula ruficapilla*), лінивка-чорнопер червонодзьоба (*Monasa nigrifrons*), лінивка ластівкова (*Chelidoptera tenebrosa*); родини Бородаткових (Capitonidae) – бородатка червоногорла (*Capito niger*), кабезон сірощокий (*Semnornis ramphastinus*); родини Туканових (Ramphastidae) – аракарі каштановиший (*Pteroglossus castanotis*), тукан жовтобровий (*Aulacorhynchus huallagae*), андигена золотогогуза (*Bailloni bailloni*), андигена строкатодзьоба (*Andigena laminirostris*), андигена блакитна (*Andigena hypoglauca*), тукан червонодзьобий (*Ramphastos tucanus*), тукан великий (*Ramphastos toco*); родини Дятлових (Picidae) – гіла чорна (*Melanerpes formicivorus*), гіла жовтогорла (*Melanerpes flavifrons*); родини Горнерових (Furnariidae) – землекоп бразильський (*Geositta (Geobates) roeclioptera*), сікора строката (*Leptasthenura striolata*), пію великий (*Siptornopsis hypochondriacus*), курутія колумбійська (*Cranioleuca hellmayri*), м'якохвіст великий (*Phacellodomus ruber*), піколезна рудохвоста (*Xenops milleri*), філідор рудочеревий (*Phylidor pyrrhodes*), тікотіко білобровий (*Anabacerthia (Phylidor) amaurotis*), листовик короткодзьобий (*Sclerurus rufularis*); родини Дереволозових (Dendrocolaptidae) – дереволоз білогорлий (*Nasica longirostris*), дереволоз-червонодзьоб східний (*Hylexetastes perrotii*), кокоа малий (*Xiphorhynchus (Lepidocolaptes) fuscus*); родини Сорокушових (Thamnophilidae) – куцівник-чубань західний (*Frederickena unduligera*), куцівник шиферний (*Thamnomaneus caesius*), каатинга чорноголова (*Herpsilochmus atricapillus*), кадук сивий (*Myrmotherula menetriesii*), мурахоліуб червоногузий (*Terenura spodioptila*), тілугі строкатий (*Drymophila squamata*), ману сірий (*Sercomacra cinerascens*), гормігуеро чорнощокий (*Myrmoborus myotherinus*), мурав'янка-куцохвіст гвіанська (*Hylophylax naevius*), мурав'янка-прудкокрил співоча (*Hypocnemis cantator*), покривник чорногорлий (*Myrmeciza atrothorax*),

аракура білочуба (*Pithys albifrons*), рудоок плямистий (*Phlegopsis nigromaculata*); родини Мурахоловових (Formicariidae) – мурашниця екваторська (*Grallaria gigantea*), торорої малий (*Myrmothera campanisona*), кусачка рудоголова (*Pittasoma rufopileatum*); родини Гусеницеїдових (Conoprophagidae) – гусеницеїд чернощокий (*Conoprophaga melanops*); родини Галітових (Rhinoecryptidae) – тапакуло каштановий (*Liosceles thoracicus*), макуквіно малий (*Merulaxis ater*), тапакуло північний (*Melanopareia torquata*), тапакуло бамбуковий (*Psiloramphus guttatus*), тапакуло цяткований (*Acropternis orthonyx*); родини Котингових (Cotingidae) – котинга бірюзова (*Cotinga cayana*), котинга пурпурова (*Cotinga cotinga*), котинга смугастовола (*Cotinga maculata*), котинга жовтоока (*Cotinga maynana*), красочуб білоокий (*Cephalopterus ornatus*), красочуб екваторський (*Cephalopterus penduliger*), гребнечуб гвіанський (*Rupicola rupicola*), арапонга біла (*Procnias albus*), арапонга чорнокрила (*Procnias averano*), арапонга голошия (*Procnias nudicollis*), кармінник західний (*Phoenicircus nigricollis*); родини Манакінових (Pipridae) – манакін арарипський (*Antilophia bokermanni*), манакінчик вогнеголовий (*Machaeropterus regulus*), манакін рогатий (*Pipra cornuta*), манакін золотоголовий (*Pipra erythrocephala*), манакін ниткохвостий (*Pipra filicauda*), манакіншилохвіст (*Illicura militaris*), манакін-червононіг синій (*Chiroxiphia caudata*); родини Воловоочкових (Troglodytidae) – мімик (*Donacobius atricapilla*), каштанник андійський (*Cinnycerthia unirufa*); родини Віреонових (Vireonidae) – віреончик жовтоволий (*Hylophilus thoracicus*), віреон сіроголовий (*Vireolanius leucotis*); родини Саякових (Thraupidae) – тангар чернощокий (*Schistochlamys melanoptis*), тангар строкатий (*Cissopis leverianus*), тапіранга бразильська (*Ramphocelus bresilius*), танагра малахітова (*Tanagra seledon*), танагра золотогруда (*Tanagra schrankii*), танагра-медоїд пурпурова (*Cyanerpes caeruleus*); родини Трупіалових (Icteridae) – касик жовтохвостий (*Cacicus cela*), потеліжник (*Gymnomystax mexicanus*), каруг жовтоголовий (*Chrysomus (Agelaius) icterocephalus*), конота бразильська (*Psarocolius bifasciatus*).

Патагонсько-Чилійська підобласть охоплює гірську частину північно-східного узбережжя Тихого океану та Патагонію, а саме – простягається на південь від лісових районів Болівії та Бразилії до Вогняної Землі включно. Ця підобласть характеризується різноманітними природними умовами, що є у високих гірських хребтах Анд, напівпустелях Аргентини і вологих лісах Парагваю та Уругваю, суворому островному кліматі Вогняної Землі.

У цій підобласті трапляються види, характерні для інших підобластей, зокрема нанду (Rheidae) й тинаму (Tinamidae), а також ендемічні: катарти (Cathartidae), каріями (Cariamidae), деякі колібри (Trochilidae). У межах Чилійського нагір'я переважають птахи пампасів і гір.

Характерними представниками орнітофауни підобласті є американські страуси – наприклад, нанду великий (*Rea americana*, Rheidae). Це нелітаючі птахи великого розміру, які, на відміну від подібних видів, поширених у Нотогеї в Австралії, мають добре розвинені крила. Забарвлення оперення бурувато-сіре, нижні кінцівки трипалі. Полігами. Ведуть зграйний спосіб життя. У період розмноження 6–8 самок відкладають до 40–80 яєць в одне гніздо. Кладку насиджує і водить малят самець.

До ендемічних у підобласті належать і кілька видів із ряду Тинамуподібних (Tinamiformes). Представники цього ряду погано літають, тіло у них валькувате з видовженою шиєю, малою головою та дещо загнутим дзьобом. Оперення від світло-

жовтого до сірого. Ноги червоно-бурі. Тинаму ведуть присмерковий і нічний спосіб життя і є всеїдними птахами. Вони живляться рослинним кормом: фруктами, насінням, бруньками, листям, пелюстками, корінцями та кореневищами. До їхнього раціону входять також безхребетні: мурахи, терміти, жуки, сарана, личинки деяких комах, молюски та дощові черви. Великі за розміром види тинаму можуть поїдати ящірок, жаб і мишоподібних гризунів, однак у їхньому раціоні переважає рослинна їжа. Гнізда будують у густих заростях чагарників на землі, куди відкладають 7–9 сірувато-оливкових яєць.

Крім згаданих видів цієї підобласті, до показових належать: із родини Тинамових (Tinamidae) – тинаму смугастий (*Tinamus colitarius*), татаупа каштановий (*Crypturellus obsoletus*), татаупа жовтоногий (*Crypturellus noctivagus*), інамбу рудошій (*Rhynchotus rufescens*), інамбу чилійський (*Nothoprocta perdicaria*), інамбу чагарниковий (*Nothoprocta cinerascens*), інамбу карликовий (*Taoniscus nanus*), інамбу чубатий (*Eudromia elegans*), інамбу ошатний (*Eudromia formosa*), інамбу патагонський (*Tinamotis ingoufi*); родини Пінгвінових (Spheniscidae) – пінгвін Гумбольдта (*Spheniscus humboldti*), пінгвін магеланський (*Spheniscus magellanicus*); родини Пірникозових (Podicipedidae) – пірникоза аргентинська (*Podiceps gallardoi*), пірникоза-голіаф (*Podiceps major*), пірникоза короткокрила (*Rollandia (Centropelma) microptera*); родини Альбатросових (Diomedidae) – альбатрос Бюлера (*Diomedea bulleri*), альбатрос довгохвостий (*Phoebastria palpebrata*); родини Буревісникових (Procellariidae) – буревісник велетенський (*Macronectes halli*), тайфунник тихоокеанський (*Pterodroma externa*), буревісник рожевоногий (*Puffinus creatopus*); родини Качуркових (Hydrobatidae) – океанник Еліота (*Oceanites gracilis*), океанник сіроспинний (*Garrodia nereis*); родини Пуфінурових (Pelecanoididae) – пуфінур магеланський (*Pelecanoides magellan*); родини Фаєтонових (Phaethontidae) – фаєтон білохвостий (*Phaethon lepturus*); родини Пеліканових (Pelecanidae) – пелікан бурий чилійський (*Pelecanus occidentalis thagus*); родини Сулових (Sulidae) – сула блакитнонога (*Sula nebouxi*), сула перуанська (*Sula variegata*); родини Бакланових (Phalacrocoracidae) – баклан перуанський (*Phalacrocorax bougainvillii*), баклан червононогий (*Phalacrocorax gaimardi*); родини Чаплевих (Ardeidae) – бугай строкатий (*Botaurus pinnatus*), бугайчик аргентинський (*Ixobrychus involucris*), бугайчик американський (*Ixobrychus exilis*), квак чорногорлий (*Nycticorax violaceus*), квак широкодзьобий (*Cochlearius cochlearius*); родини Лелекових (Ciconiidae) – лелека-тантал американський (*Mycteria americana*), ябіру неотропичний (*Jabiru mycteria*); родини Ібісових (Threskiornithidae) – коровайка американська (*Plegadis chihi*), коровайка тонкодзьоба (*Plegadis ridgwayi*), ібіс блакитний (*Theristicus (Harpiprion) caerulescens*), ібіс сірокрилий (*Theristicus melanopis*); родини Фламінігових (Phoenicopteridae) – фламінго андійський (*Phoenicoparrus (Phoenicopaterus) andinus*), фламінго жовтодзьобий (*Phoenicoparrus (Phoenicopaterus) jamesi*); родини Качкових (Anatidae) – качка-свистун руда (*Dendrocygna bicolor*), коскороба (*Coscoroba coscoroba*), лебідь чорношій (*Cygnus melanocorypha*), каргарка андійська (*Chloephaga melanoptera*), каргарка сіроголова (*Chloephaga poliocephala*), каргарка рудоголова (*Chloephaga rubidiceps*), каргарка магеланська (*Chloephaga picta*), каргарка гриваста (*Neochen jubata*), крижень андійський (*Anas specularioides*), крижень білошій (*Anas specularis*), шилохвіст білощокий (*Anas bahamensis*), качка-пароплав магеланська (*Tachyeres pteneres*),

качка андійська (*Merganetta armata*), чернь аргентинська (*Netta peposaca*), савка американська (*Oxyura jamaicensis*), савка аргентинська (*Oxyura vittata*), качка чорноголова (*Heteronetta atricapilla*); родини Яструбових (Accipitridae) – орел-самітник чубатий (*Harpyhaliaetus coronatus*), канюк чорний (*Buteo leucorrhous*), канюк білогрудий (*Buteo albigula*), канюк патагонський (*Buteo ventralis*); родини Соколових (Falconidae) – каракара патагонська (*Phalco boenus albogularis*), сокіл плямистокрилий (*Spizapteryx circumcinctus*); родини Краксових (Cuculidae) – абури-крикун чорнолобий (*Aburria jacutinga*); родини Пастушкових (Rallidae) – погонич-пігмей чорний (*Coturnicops notatus*), погонич біловолий (*Laterallus leucopyrrhus*), погонич рудоший (*Laterallus melanophaius*), погонич американський (*Laterallus jamaicensis*), погонич уругвайський (*Porzana (Laterallus) spilopterus*), пастушок патагонський (*Rallus antarcticus*), султанка американська (*Porphyrio (Porphyula) flavirostris*), курочка плямистобока (*Gallinula melanops*), лиска андійська (*Fulica ardesiaca*), лиска жовтодзьоба (*Fulica armillata*), лиска червонолоба (*Fulica ruffifrons*); родини Лапчатоногових (Heliornithidae) – лапчатоногі неотропічний (*Heliornis fulica*); родини Мальованцевих (Rostratulidae) – мальованець аргентинський (*Nycticryphes semicollaris*); родини Куликосорокових (Haematopodidae) – кулик-сорока американський (*Haematopus palliatus*); родини Сивкових (Charadriidae) – пісочник фолклендський (*Charadrius falklandicus*), пісочник степовий (*Charadrius alticola*), послотюх (*Pluvianellus socialis*); родини Баранцевих (Scolopacidae) – побережник американський (*Aphriza virgata*); родини Тинокозових (Thinocoridae) – атагіс білочеревий (*Attagis malouinus*); родини Мартинових (Laridae) – мартин перуанський (*Larus belcheri*), мартин сіроголовий (*Larus cirrhocephalus*), мартин патагонський (*Larus maculipennis*); родини Крячкових (Sternidae) – крячок білоголовий (*Sterna trudeaui*), крячок строкатий (*Sterna fuscata*), крячок перуанський (*Sterna lorata*), крячок-інка (*Lorosterna inca*); родини Голубових (Columbidae) – голуб чилійський (*Columba araucana*), талпакоті сіроголовий (*Columbina cruziana*), горличка аргентинська (*Metriopelia morenoi*); родини Папугових (Psittacidae) – папуга патагонський (*Cyanoliseus patagonus*), папуга-червонохвіст короткодзьобий (*Enicognathus ferrugineus*), папуга-червонохвіст довгодзьобий (*Enicognathus leptorhynchus*), амазон червоноплечий (*Amazona pretrei*), папуга синьочеревий (*Trichloria malachitacea*); родини Зозулевих (Cuculidae) – кукліло білочеревий (*Coccyzus euleri*); родини Совових (Strigidae) – сова вохристоброва (*Pulsatrix koenigswaldiana*), сичик-горобець магеланський (*Glaucidium nanum*), сичик-горобець андійський (*Glaucidium jardi*); родини Дрімлюгових (Caprimulgidae) – дрімлюга-короткохвіст (*Eleothreptus anomalus*); родини Серпокрильцевих (Apodidae) – свіфт світлоголовий (*Cypseloides senex*); родини Колібрівих (Trochilidae) – колібри-плямохвіст білобокий (*Oreotrochilus leucopleurus*), колібри вогнеголовий (*Sephanoides sephanoides*), колібри фернандеський (*Sephanoides fernandensis*), колібри оазовий (*Rhodopsis vesper*); родини Дятлових (Picidae) – дятел чилійський (*Picoides lignarius*), декол чилійський (*Colaptes pitius*), дятел-кардинал магеланський (*Campephilus magellanicus*); родини Горнерових (Furnariidae) – землекоп блідий (*Geositta isabelina*), землекоп рудохвостий (*Geositta rufipennis*), землекоп короткодзьобий (*Geositta antarctica*), аnumбі темнохвостий (*Eremobius phoenicurus*), тококо (*Chilia melanura*), трясохвіст темночеревий

(*Cinclodes patagonicus*), трясохвіст сіробокій (*Cinclodes oustaleti*), тірал (*Sylviothorhynchus desmursii*), райдито малий (*Aphrastura spinicauda*), райдито великий (*Aphrastura masafuera*), сікора чубата (*Leptasthenura platensis*), курутія жовтогорла (*Cranioleuca sulphurifera*), канастеро малий (*Asthenes pyrrholeuca*), канастеро каштановий (*Asthenes steinbachi*), канастеро патагонський (*Asthenes patagonica*), канастеро чорнохвостий (*Asthenes humicola*), канастеро південний (*Asthenes anthoides*), канастеро блідий (*Asthenes hudsoni*), канастеро смугастохвостий (*Asthenes maculicauda*), сікора коричневоголова (*Spartonoica maluroides*), м'якохвіст малий (*Phacellodomus sibilatrix*), м'якохвіст червоноокий (*Phacellodomus erythrophthalmus*), качолота білогорла (*Pseudoseisura gutturalis*), філідор чорноголовий (*Philydor atricapillus*), амурадо (*Pygarrhichas albogularis*); родини Галітових (Rhinocryptidae) – турко каштановий (*Pteroptochos castaneus*), турко чорноголовий (*Pteroptochos tarnii*), турко вусатий (*Pteroptochos megapodius*), тапакуло білогорлий (*Scelorchilus albicollis*), тапакуло рудогорлий (*Scelorchilus rubecula*), галіто бурий (*Teledromas fuscus*), тапакуло чилійський (*Eugralla paradoxa*), тапакуло андійський (*Scytalopus magellanicus*); родини Котингових (Cotingidae) – пікаогудо (*Oxyruncus cristatus*), рара рудохвоста (*Phytotoma rara*); родини Тиранових (Tyrannidae) – каландрита велика (*Stigmatura budytoides*), торілон острівний (*Anairetes fernandezianus*), пітайо патагонський (*Colorhamphus Ochthoeca parvirostris*), монжита червоноока (*Xolmis pyrope*), монжита чорнокрила (*Xolmis dominicanus*), монжита іржаста (*Xolmis (Neoxolmis) rubetra*), пепоаза (*Neoxolmis rufiventris*), гохо великий (*Agriornis lividus*); родини Ластівкових (Hirundinidae) – білозорка чилійська (*Tachycineta meyeri*), шурик південний (*Progne elegans*); родини Плискових (Motacillidae) – щеврик патагонський (*Anthus correndera*); родини Воловоочкових (Troglodytidae) – овад річковий (*Cistothorus platensis*); родини Пересмішникових (Mimidae) – пересмішник чилійський (*Mimus thenca*), пересмішник патагонський (*Mimus patagonicus*); родини Дроздових (Turdidae) – дрізд південний (*Turdus falcklandii*); родини Шпакових (Sturnidae) – майна чубата (*Acridotheres cristatellus*); родини В'юркових (Fringillidae) – чиж жовтогузий (*Carduelis uropygialis*), чиж бородатий (*Carduelis barbata*); родини Вівсянкових (Emberizidae) – вівсянка жовта (*Gubernatrix cristata*), вівсянка чорношока (*Coryphaspiza melanotis*), заросляк аргентинський (*Atlapetes citrinellus*), зерноїд болотяний (*Sporophila palustris*), зерноїд каштановий (*Sporophila cinnamomea*), зерноїд чорночеревий (*Sporophila melanogaster*), посвірж великий (*Sicalis auriventris*), посвірж патагонський (*Sicalis lebruni*), свертушка аргентинська (*Compsospiza (Poospiza) baeri*), свертушка білокрила (*Poospiza ornata*), діука південна (*Diuca diuca*), магеланник жовтокрилий (*Melanodera melanodera*), магеланник жовтовусий (*Melanodera xanthogramma*), вівсянчик патагонський (*Phrygilus patagonicus*), вівсянчик чилійський (*Phrygilus gayi*), вівсянчик аргентинський (*Phrygilus carbonarius*), підполок строкатоголовий (*Rhynchospiza (Aimophila) strigiceps*); родини Трупіалових (Icteridae) – щетинкопер великий (*Curaeus curaeus*), тордо шафрановий (*Xanthopsar flavus*), мочарець бронзовий (*Pseudoleistes virescens*), шпаркос пампасовий (*Sturnella defilippii*), шпаркос великий (*Sturnella loyca*).

Центральноамериканська підобласть займає площу Центральної Америки, а також, можливо, вузьку частину південного відрозу материка Північної Америки, а саме – від Панамського перешийка до Мексиканського нагір'я. Клімат підобласті вологий, тропічний. Рельєф низинний на Тихоокеанському узбережжі та гірський, у вигляді молодих окремих вулканів і плато на Атлантичному. Це один із найголовніших у світі районів активного вулканізму. Близько 40% території вкрито вологими

тропічними лісами з буйною рослинністю. Центральна і південна частини підобласті мають багато річок, північна – представлена величезним плоскогір'ям і гірськими пасмами.

Для фауни цієї підобласті характерні такі показові види: з родини Тинамових (Tinamidae) – татаупа чагарниковий (*Cryptellus cinnamomeus*), татаупа сірогрудий (*Cryptellus boucardi*); родини Краксових (Cracidae) – чачалака східна (*Ortalis vetula*), пенелопа чорна (*Chamaepetes unicolor*), пенелопа рогата (*Oreophasis derbianus*); родини Колібрієвих (Trochilidae) – колібрі-шаблекрил рудий (*Campylopterus rufus*); родини Трогонових (Trogonidae) – квезал чубатий (*Pharomachrus mocinno*); родини Тодієвих (Todidae) – тоді зелений (*Todus todus*); родини Момотових (Momotidae) – момот блакитногорлий (*Aspitha gularis*), момот гостродзьобий (*Electron carinatum*); родини Котингових (Cotingidae) – котинга панамська (*Cotinga ridgwayi*), красочуб червоноволий (*Cephalopterus glabricollis*), арапонга руда (*Procnias tricarunculatus*); родини Манакінових (Pipridae) – манакін-червононіг північний (*Chiroxiphia linearis*); родини Воловоочкових (Troglodytidae) – мишовій тонкодзьобий (*Hylorchilus sumichrasti*); родини Пересмішникових (Mimidae) – пересмішник білочеревий (*Melanotis hypoleucus*); родини Кардиналових (Cardinalidae) – скригнатка жовтогруда (*Passerina leclancherii*); родини Трупіалових (Icteridae) – конота панамська (*Psarocolius montezuma*), трупіал-чернець галасливий (*Dives dives*).

Антильська підобласть складається лише з Антильського архіпелагу, до складу якого входять острови: Великі та Малі Антильські, Ямайка, Гаїті, Пуерто-Ріко, Багамські, Віргінські та Куба. Усі вони вулканічного або рифового походження, що позначилося на їхній острівній фауні, де практично відсутні хижаки, зокрема ссавці. Клімат підобласті тропічний, морський, середня температура року 26°C. Влітку над островами проносяться шторми, зливи і навіть урагани. Дощів на навітряних схилах випадає до 5500 мм, на підвітряних 750 мм. На півдні, на сухіших схилах, поширені савани. Рослинність в основному низькоросла – це чагарники колючих кактусів і молочаї. Тільки у прибережних зонах, на вологих схилах ростуть тропічні вічнозелені ліси.

Порівняно з сусідніми, орнітофауна Антильської підобласті бідна, що є віддзеркаленням острівного характеру регіону. З цим пов'язане вимирання видів у межах підобласті, зокрема під впливом людини та завезених нею за останні 100 років тварин – щурів (*Rattus* spp.), котів (*Felis* spp.), мангустів (*Herpestes* spp.), а також унаслідок дії природних чинників (кліматичні умови). У загальному тут трапляються птахи приблизно зі 150 родів, з яких 30 ендемічні.

До ендеміків підобласті належать птахи родини Тодієвих (Todidae) – тоді кубинський (*Todus multicolor*) і тоді пуерто-риканський (*Todus mexicanus*), дуже яскраво забарвлені невеликі птахи з великою головою, довгим сплюсненим двоколірним дзьобом і яскраво-червоною „борідкою”, дещо подібні до рибалочок. Язик у тоді довгий і загострений. Живуть окремими парами, переважно в лісах. Оселяються по урвищах, серед чагарників. Гнізда влаштовують у норах, дуплах чи розщелинах скель. Гніздову нору викопують дзьобом. Довжина нори від 10–15 до 60 см. У кінці нори – розширена гніздова камера, де птахи відкладають 2–3, іноді 4 яйця білого кольору. Риють нору і насиджують кладку обидва партнери. Живляться тоді комахами, яких ловлять у повітрі, рідше – фруктами. Зазвичай птах сидить на гілці низько над землею, звідки і злітає за здобиччю. Іноді тоді здобувають молодих ящірок.

Крім того, до показових видів підобласті належать: із родини Папугових (Psittacidae) – амазон королівський (*Amazona guildingii*); родини Колібрієвих (Trochilidae) – колібрі-смарагд пуерто-риканський (*Chlorostilbon maugaeus*); родини Трогонових (Trogonidae) – трогон кубинський (*Priotelus temnurus*), трогон гаїтійський (*Temnotrogon roseigaster*); родини Пальмовикових (Dulidae) – пальмовик (*Dulus dominicus*); родини Воловоочкових (Troglodytidae) – ломик (*Ferminia cerverai*); родини Пересмішникових (Mimidae) – дигач рудий (*Cinclocerthia ruficauda*); родини Дроздових (Turdidae) – дрізд карибський (*Turdus plumbeus*); родини Вівсянкових (Emberizidae) – потрост кубинський (*Tiaris canorus*); родини Трупіалових (Icteridae) – трупіал ямайський (*Nesopsar nigerrimus*).

Таким чином, представлений аналіз орнітофауни Нотогеї та Неогеї свідчить про значні відмінності й унікальність видового багатства цих зоогеографічних суш і дає уявлення про сучасний стан поширення показових видів птахів на планеті, значна частина з яких є ендемічними. Крім того, наявність таких видів дає можливість стверджувати про існування своєрідних центрів походження тварин, формування яких тісно пов'язане з географічними особливостями регіонів, зокрема кліматичними чинниками, які на них впливають.

1. Абдурахманов Г.М., Лопатин И.К., Исмаилов Ш.И. **Основы зоологии и зоогеографии**: учебник для студентов высших педагогических учебных заведений. М.: Изд. центр „Академия”, 2001. 496 с.
2. Бобринский Н.А. Гладков Н.А. **География животных**. 2-е изд. М.: Просвещение, 1961. 288 с.
3. Воронов А. Г. **Биогеография**. М.: Изд-во МГУ, 1963. С. 250–251, 287.
4. Второв П. П., Дроздов Н. Н. **Биогеография**: учебное пособие для студентов педагогических университетов по биологии и географии. М.: Просвещение, 1978. С. 232–237.
5. Гелтнер В. Г. **Общая зоогеография**. М.; Л.: Биомедгиз, 1936. 548 с.
6. Дарлингтон П. Дж. **Зоогеография** / пер. с англ. М.: Прогресс, 1966. 520 с.
7. Есипов В. К. **Животный мир Антарктики**. Архангельск: ОГИЗ, 1938. 108 с.
8. Кафанов А. И. **Историко-методологические аспекты общей и морской биогеографии**. Владивосток: ДВГУ, 2005. 208 с.
9. Кістяківський О. Б., Корнєєв О. П. **Посібник з зоогеографії**. Вид. 2-е. К.: Радянська школа, 1968. 132 с.
10. Крыжановский О. Л. **Состав и происхождение наземной фауны Средней Азии**. Л.: Наука, 1965. 420 с.
11. Крыжановский О. Л. Основные закономерности состава фауны Histeridae (Coleoptera) Евразийского континента. **Зоол. журнал**, 1971; 50(12): 1813–1817.
12. Крыжановский О. Л. О принципах зоогеографического районирования суши. **Зоол. журнал**, 1976а; 55(7): 965–975.
13. Крыжановский О. Л. К вопросу о предмете зоогеографии и методах зоогеографических исследований. **Журнал общ. биологии**, 1976б; 37(5): 762–768.
14. Крыжановский О. Л. Об объеме и зоогеографическом расчленении Палеотропического доминиона // **Современные проблемы зоогеографии**. М.: Наука, 1980. С. 61–81.
15. Крыжановский О. Л. Принципы единого зоогеографического районирования суши на основе распространения наземных беспозвоночных. **Журнал общ. биологии**, 1987; 48(1): 66–71.
16. Крыжановский О. Л. **Состав и распространение энтомофаун земного шара**. М.: Т-во научных изданий КМК, 2002. 237 с.

17. Лиховид А. А., Тертышников М. Ф. Зоогеографическое (фаунистическое) районирование Предкавказья // **Современная биогеография**. М.: ИИЕТ РАН, 2001. 171 с.
18. Лиховид А. А. Зоогеографическое районирование Предкавказья // **Вопросы современной науки и практики** / Ун-т им. В. И. Вернадского, 2008; 4: 75–85.
19. Лобанов А. Л., Медведев Г. С., Абдурахманов Г. М. Новый подход к использованию фаунистических данных в зоогеографическом районировании. **Зоол. журнал**, 1995; 74(11): 131–140.
20. Лопатин И. К. **Основы зоогеографии**. Минск: Вышэйшая школа, 1980. 199 с.
21. Лопатин И. К. **Зоогеография**. Минск: Вышэйшая школа, 1989. 356 с.
22. Прохоренко Э. В. **Зоогеография**: курс лекций. Бишкек, 2004. 97 с.
23. Пузанов И. И. **Зоогеография**. М.: Учпедгиз, 1938. 360 с.
24. Семенов-Тянь-Шанский А. П. **Пределы и зоогеографические подразделения Палеарктической области для наземных сухопутных животных на основании географического распределения жесткокрылых насекомых**. М.; Л.: Изд-во АН СССР, 1936. 16 с., 1 карта.
25. **Handbook of the Birds of the World** / edited by Josep del Hoyo, Andrew Elliott, Jordi Sargatal. Published by Lynx Edicions, 1992; 1: 696.
26. **Handbook of the Birds of the World** / edited by Josep del Hoyo, Andrew Elliott, Jordi Sargatal. Published by Lynx Edicions, 1994; 2: 638.
27. **Handbook of the Birds of the World** / edited by Josep del Hoyo, Andrew Elliott, Jordi Sargatal. Published by Lynx Edicions, 1996; 3: 821.
28. **Handbook of the Birds of the World** / edited by Josep del Hoyo, Andrew Elliott, Jordi Sargatal. Published by Lynx Edicions, 1997; 4: 679.
29. **Handbook of the Birds of the World** / edited by Josep del Hoyo, Andrew Elliott, Jordi Sargatal. Published by Lynx Edicions, 1999; 5: 759.
30. **Handbook of the Birds of the World** / edited by Josep del Hoyo, Andrew Elliott, Jordi Sargatal. – Published by Lynx Edicions, 2001; 6: 589.
31. **Handbook of the Birds of the World** / edited by Josep del Hoyo, Andrew Elliott, Jordi Sargatal. – Published by Lynx Edicions, 2002; 7: 613.
32. **Handbook of the Birds of the World** / edited by Josep del Hoyo, Andrew Elliott, David A. Christie. – Published by Lynx Edicions, 2003; 8: 845.
33. **Handbook of the Birds of the World** / edited by Josep del Hoyo, Andrew Elliott, David A. Christie. – Published by Lynx Edicions, 2004; 9: 863.
34. **Handbook of the Birds of the World** / edited by Josep del Hoyo, Andrew Elliott, David A. Christie. – Published by Lynx Edicions, 2005; 10: 895.
35. **Handbook of the Birds of the World** / edited by Josep del Hoyo, Andrew Elliott, David A. Christie. – Published by Lynx Edicions, 2006; 11: 798.
36. **Handbook of the Birds of the World** / edited by Josep del Hoyo, Andrew Elliott, David A. Christie. – Published by Lynx Edicions, 2007; 12: 815.
37. **Handbook of the Birds of the World** / edited by Josep del Hoyo, Andrew Elliott, David A. Christie. – Published by Lynx Edicions, 2008; 13: 879.
38. **Handbook of the Birds of the World** / edited by Josep del Hoyo, Andrew Elliott, David A. Christie. – Published by Lynx Edicions, 2009; 14: 893.
39. **Handbook of the Birds of the World** / edited by Josep del Hoyo, Andrew Elliott, David A. Christie. – Published by Lynx Edicions, 2010; 15: 879.
40. **Handbook of the Birds of the World** / edited by Josep del Hoyo, Andrew Elliott, David A. Christie. – Published by Lynx Edicions, 2011; 16: 893.
41. *Sclater P. L.* On the general geographical distribution of the members of the class Aves. **J. Proc. Linnean Soc. Zool**, 1858; 2: 30–145.

ZOOGEOGRAPHIC PECULIARITIES OF DISTRIBUTION OF BIRDS Part 1. NOTOGAEA AND NEOGAEA

H. Fesenko¹, I. Shydlovskyy²

¹*I. Schmalhausen Institute of Zoology of NAS of Ukraine
15, B. Khmelnytsky St., Kyiv 01601, Ukraine
e-mail: h.fesenko@gmail.com*

²*Zoological Museum Ivan Franko National University of Lviv
4, Hrushevsky St., Lviv 79005, Ukraine*

Distribution of birds on the globe's surface is a subject to the division on land and zoogeographical regions which are characterized by specific features that display owing to presence of so-called demonstrative species. The paper presents an analysis of the avifauna Notogea and Neogea, significant differences and the uniqueness of species richness of the zoogeographical lands and gives a representation of the current state of distribution of demonstrative bird species on the planet. It is proposed to change the name of the Papuan zoogeographical subregion on Papua to agree it with the origin of the country, as it was done else where. It is also proposed to include the Antarctic in Notogea zoogeographical land which is a specific territory with the original and endemic fauna. It also has a number of bird species that are common for New Zealand, Australian and Polynesian regions of the same land.

Keywords: Zoogeography, land and zoogeographical region, Notogea, Neogea, demonstrative species, distribution of birds are endemic.

ЗООГЕОГРАФИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ РАСПРОСТРАНЕНИЯ ПТИЦ Часть 1. НОТОГЕЙСКАЯ И НЕОГЕЙСКАЯ СУШИ

Г. В. Фэсэнко¹, И. В. Шидловский²

¹*Институт зоологии им. И. И. Шмальгаузена НАН Украины
ул. Б. Хмельницкого, 15, Київ 01601, Україна
e-mail: h.fesenko@gmail.com*

²*Зоологический музей Львовского национального университета имени Ивана Франко
ул. Грушевского, 4, Львов 79005, Украина*

Распространение птиц на Земном шаре подчинено разделению ее поверхности на зоогеографические суши и области, для которых характерны специфические черты, проявляющиеся в присутствии так называемых показательных видов. В статье представлен анализ орнитофауны Нотогеи и Неогеи, показаны значительные различия и уникальность видового богатства этих зоогеографических суши, дано представление о современном состоянии распространения показательных видов птиц на планете. Предлагается изменить название Папуасской зоогеографической подобласти на Папуанскую, чтобы согласовать ее происхождение от названия страны, как это сделано для всех остальных подобластей, а не от названия коренного населения. Предлагается также ввести в состав Нотогеи Антарктическую зоогеографическую область, которая является специфической территорией,

с оригинальной фауной и наличием эндемиков, и одновременно в этом регионе распространен целый ряд видов птиц, которые характерны также для Новозеландской, Австралийской и Полинезийской областей этой же суши.

Ключевые слова: зоогеография, зоогеографические суши и области, Нотогея, Неогея, показательные виды, распространение птиц, эндемики.

Одержано: 18.07.2012

УДК 598.2 : 591.9 (100)

ЗООГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОШИРЕННЯ ПТАХІВ Частина 2. ПАЛЕОГЕЙСЬКА І АРКТОГЕЙСЬКА СУШІ

Г. В. Фесенко^{1*}, І. В. Шидловський²

¹Інститут зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України
вул. Б. Хмельницького, 15, Київ 01601, Україна
e-mail: h.fesenko@gmail.com

²Зоологічний музей Львівського національного університету імені Івана Франка
вул. Грушевського, 4, Львів 79005, Україна

Природний поділ поверхні Земної кулі на зоогеографічні суші та області зумовлює присутність у них *показових видів*, які поширені лише у певних географічних широтах. У статті представлено аналіз орнітофауни Палеогеї та Арктогеї, описано значні відмінності й унікальність видового багатства цих зоогеографічних суш і вперше запропоновано українські назви показових видів птахів. Завершено характеристику всіх зоогеографічних областей і підобластей Нотогеї, Неогеї, Палеогеї та Арктогеї. Унікальність видового багатства цих регіонів дає уявлення про сучасне поширення ендемічних видів птахів та існування своєрідних центрів походження тварин на планеті.

Ключові слова: зоогеографія, зоогеографічні суші та області, Палеогея, Арктогея, показові види, поширення птахів, ендеміки.

Палеогейська суша займає досить велику за площею територію, вона охоплює майже весь Африканський континент, за винятком Північної Африки з пустелею Сахарою, а також включає острів Мадагаскар, півострови Індостан, Індокитай, Зондські та Філіппінські острови.

Мадагаскарська область, напевно, одна з найцікавіших і найбагатших на ендемічні види в межах Палеогеї, вона включає великий за площею острів Мадагаскар і низку прилеглих дрібних островів, розташованих на схід і північ від нього, зокрема: Маскаренські, Коморські, Альдабра, Космоledo, Амірантські, Сейшельські, а також Тромелін і Серф. Практично вся територія області лежить у зоні південного тропіка, тому клімат тут надзвичайно теплий, тропічний. Острів Мадагаскар становить собою підвищене плато, яке займає всю внутрішню частину, і лише на заході між ним і океаном простягається вузька смуга низовин із болотами. Острів багатий на озера та ріки, які можуть повністю пересихати під час літньої посухи. Ліси збереглися головним чином на східному узбережжі.

* У тексті збережено деякі особливості лексики автора, які він наполіг залишити.

Фауна області своєрідна. На Мадагаскарі поширені птахи з ендемічної родини Роутелових (Mesitornithidae) – роутело білогрудий (*Mesitornis variegata*), роутело бурий (*Mesitornis unicolor*), монія (*Monias benschi*), які способом життя нагадують південноамериканських тіган (Eurypygidae).

З ендемічних видів птахів, які можна вважати показовими для цієї області, особливої уваги заслуговують: з родини Качкових (Anatidae) – попелюх мадагаскарський (*Aythya inornata*); родини Яструбових (Accipitridae) – шуляк мадагаскарський (*Aviceda madagascariensis*); родини Пастушкових (Rallidae) – пастушок білогорлий (*Dryolimnas cuvieri*); родини Зозулевих (Cuculidae) – коуа синій (*Coua caerulea*); родини Підкіпкових (Brachypteraciidae) – підкіпка чорновуса (*Brachypteracias squamiger*), підкіпка довгохвоста (*Uratelornis chimaera*); родини Кіромбових (Leptosomidae) – кіромбо (*Leptosomus discolor*); родини Асітових (Philepittidae) – асіті чорний (*Philepitta castanea*), голобров довгодзьобий (*Neodrepanis coruscans*); родини Личинкоїдових (Camperphagidae) – шикачик маврикійський (*Coracina typica*); родини Мухоловкових (Muscicapidae) – мухоловка жовтодзьоба (*Humblotia flavirostris*); родини Кропив'янкових (Sylviidae) – лемурка рудохвоста (*Newtonia fanovanae*); родини Тимелієвих (Timaliidae) – тимелія мадагаскарська (*Mystacornis crossleyi*); родини Окулярникових (Zosteropidae) – окулярник магейський (*Zosterops modestus*); родини Вангових (Vangidae) – ванга руда (*Schetba rufa*), ванга гачкодзьоба (*Vanga curvirostris*); родини Дронгових (Dicruridae) – дронго чубатий (*Dicrurus forficatus*); родини Ткачикових (Ploceidae) – сакалава (*Ploceus sakalava*), фуді червоний (*Foudia madagascariensis*).

Значний інтерес становлять і вимерлі або винищені в межах області протягом останніх 400 років птахи, зокрема нелітаючий голуб дронг-додо (*Raphus cucullatus*, Raphidae), який ще у XVII ст. траплявся на острові Маврикій.

Ефіопська область охоплює більшу частину Африки, від півдня континенту на північ до Сахари, і південну частину Аравійського півострова, а також острови: Сокотру, Занзібар, Сан-Томе, Фернандо-По та низку інших, розташованих уздовж західного узбережжя Африки. Подібно до Мадагаскарської, ця область майже цілком лежить у межах південного і північного тропіків, значна частина в екваторіальній зоні, тому клімат тут надзвичайно теплий, тропічний. Лише південна і північна окраїни області лежать у субтропічній зоні. Більшу частину цієї області займають підняті до 1 тис. м н. р. м. рівнини, вкриті саванами, степами і пустелями. Найбільшими улоговинами є долини річок Конго і Калахарі, довкола яких ростуть тропічні ліси. Гори розташовані головним чином по краях материка і затримують морські вітри, які несуть вологу на континент. Це дуже впливає на характер клімату області, який досить жаркий та сухий влітку і багатий на опади взимку.

Орнітофауна типово материкова, багата, включає приблизно 1900 видів птахів. Ендемічними в області є: китоголов (*Balaeniceps rex*, Balaenicipitidae), птах-секретар (*Serpentarius secretarius*, Sagittaridae), цесарка рогата (*Numida meleagris*, Numididae), галасники і турако (Musophagidae). Заслуговує на увагу і страус африканський (*Strutio camelus*, Struthionidae), найбільший сучасний представник класу. Всього птахи представлені 89 родинами, серед яких є властиві й для Індо-Малайської області, зокрема воскоїди (Indicatoridae), піти (Pittidae), птахи-носороги (Bucerotidae) тощо.

Західноафриканська підобласть розташована в межах долини р. Конго та у пониззі р. Нігеру, охоплює також північний берег Гвінейської затоки на заході і включає до свого складу озера Танганьїка й Альберта на сході, що й позначилося на її ландшафтах. Територія підобласті вкрита головним чином незайнятими вологими лісами.

Фауна має низку особливостей, які роблять її подібною до фауни Індо-Малайської області. Особливо це помітно завдяки представникові ряду Куроподібних (Galliformes) павича африканського (*Afropavo congensis*, Phasianidae). Показовими птахами підобласті є токо синьогорлий (*Tockus fasciatus*, Bucerotidae), турако фіолетовий (*Musophaga violacea*) і турако блакитний (*Corythaeola cristata*, Musophagidae), а також: з родини Пеліканових (Pelecanidae) – пелікан африканський (*Pelecanus rufescens*); родини Бакланових (Phalacrocoracidae) – баклан африканський (*Phalacrocorax africanus*); родини Змішийкових (Anhingidae) – змішийка чорночерева африканська (*Anhinga melanogaster rufa*); родини Молотоголових (Scopidae) – молотоголов (*Scopus umbretta*); родини Лелекових (Ciconiidae) – лелека білошиїй (*Ciconia episcopus*), лелека африканський (*Ciconia abdimii*), ябіру африканський (*Ephippiorhynchus senegalensis*); родини Ібісових (Threskiornithidae) – косар африканський (*Platalea alba*), ібіс зелений (*Bostrychia olivacea*), ібіс строкатошиїй (*Bostrychia rara*); родини Фламінгових (Phoenicopteridae) – фламінго малий (*Phoeniconaias minor*); родини Качкових (Anatidae) – каргарка шпорокрила (*Plectropterus gambensis*), качка шишкодзьоба (*Sarkidiornis melanotos*), качка чорна (*Anas sparsa*), чирянка африканська (*Anas capensis*), крижень жовтодзьобий (*Anas undulate*), чирянка-крихітка африканська (*Nettapus auritus*), савка африканська (*Oxyura maccoa*), качка екваторіальна (*Pteronetta hartlaubii*); родини Яструбових (Accipitridae) – шуліка шилохвостий (*Chelictinia riocourii*), орлан африканський (*Haliaeetus vocifer*), гриф пальмовий (*Gypohierax angolensis*), сип африканський (*Gyps africanus*), змієїд конголезький (*Dryotriorchis spectabilis*), орел-блazenь (*Terathopius ecaudatus*), змієїд бурогрудий (*Circaetus cinerascens*), змієїд бурий (*Circaetus cinereus*), шуляк африканський (*Aviceda cuculoides*), яструб-сивець африканський (*Polyboroides typus*), орел білоголовий (*Aquila wahlbergi*), орел-карлик африканський (*Hieraaetus spilogaster*); родини Фазанових (Phasianidae) – турач ітурійський (*Francolinus nahani*), турач угандійський (*Francolinus nobilis*); родини Цесаркових (Numididae) – цесарка біловола (*Agelastes meleagrides*), цесарка камерунська (*Guttera plumifera*), цесарка чубата (*Guttera pucherani*); родини Пастушкових (Rallidae) – погонич африканський (*Sarothrura boehmi*), пастушок-сіродзьоб африканський (*Canirallus oculus*), держак африканський (*Crex egregia*), пастушок африканський (*Rallus caerulescens*); родини Лапчastoногових (Heliornithidae) – лапчastoніг африканський (*Podica senegalensis*); родини Дерихвостових (Glareolidae) – дерихвіст попелястий (*Glareola cinerea*); родини Сивкових (Charadriidae) – пісочник буроголовий (*Charadrius forbesi*); родини Голубових (Columbidae) – голуб конголезький (*Columba uncinata*), голуб камерунський (*Columba sjostedti*), голуб каштановолий (*Columba thomensis*), голуб сан-томенський (*Columba malherbii*), голуб райдужний (*Columba iriditorques*), горлиця нігерійська (*Streptopelia hypopyrrha*), горлиця синьоголова (*Turtur brehmeri*); родини Папугових (Psittacidae) – нерозлучник ліберійський (*Agapornis swindernianus*), папуга-довгокрил сенегальський (*Poicephalus senegalus*); родини Туракових (Musophagidae) – галасник сенегальський (*Crinifer piscator*), турако зеленочубий (*Tauraco persa*), турако жовтодзьобий (*Tauraco macrorhynchus*); родини Зозулевих (Cuculidae) – дідрик жовтогорлий (*Chrysococcyx flavigularis*), зозуля-довгохвіст темна (*Cercococcyx mechowi*), коукал габонський (*Centropus anselii*), коукал білочеревий (*Centropus leucogaster*); родини Совових (Strigidae) – соварогань африканська (*Jubula lettii*), сичик-горобець білогорлий (*Glaucidium sjostedti*); родини Дрімлюгових (Caprimulgidae) – дрімлюга бурий (*Caprimulgus binotatus*),

дрімлюга джунглевий (*Caprimulgus batesi*); родини Серпокрильцевих (Apodidae) – голкохвіст ітурійський (*Telecanthura melanopygia*), голкохвіст нігерійський (*Neafra-
pus cassini*); родини Рибалочкових (Alcedinidae) – рибалочка бірюзовий (*Alcedo
quadribrachys*), рибалочка білочеревий (*Alcedo (Corythornis) leucogaster*), альціон
блакитний (*Halcyon malimbica*); родини Бджолоїдкових (Meropidae) – бджолоїдка
чорна (*Merops gularis*), бджолоїдка рожевогруда (*Merops malimbicus*), бджолоїдка
білогорла (*Merops albicollis*); родини Сиворакшевих (Coraciidae) – сиворакша-
яскраводзьоб блакитногорла (*Eurystomus gularis*); родини Слотнякових (Phoenicu-
lidae) – слотняк рудоголовий (*Phoeniculus castaneiceps*); родини Гомрайових (Buce-
rotidae) – калао жовтошоломний (*Ceratogymna elata*), калао кремководзьобий (*By-
canistes (Ceratogymna) cylindricus*); родини Бородаткових (Capitonidae) – барбіон
плямистий (*Pogoniulus scolopaceus*), лібія-зубодзьоб велика (*Tricholaema hirsuta*),
барбікан лисий (*Gymnobucco calvus*), барбікан світлодзьобий (*Gymnobucco peli*);
родини Воскоїдових (Indicatoridae) – ковтач жовтоногий (*Melignomon eisentrauti*);
родини Дятлових (Picidae) – дятлик чернохвостий (*Campethera maculosa*), дятел
сірий (*Dendropicus elachus*), дятел червоночеревий (*Dendropicus pyrrhogaster*); ро-
дини Жайворонкових (Alaudidae) – жервінчик білощокий (*Eremopterix leucotis*), фір-
люк кордофанський (*Mirafraga cordofanica*), фірлюк рудий (*Mirafraga rufa*); родини Ласті-
твових (Hirundinidae) – ластівка білокрила (*Hirundo leucosoma*), ластівка синя
(*Hirundo nigrita*), ясківка червоноброва (*Petrochelidon (Hirundo) preussi*), ясківка ка-
мерунська (*Petrochelidon (Hirundo) fuliginosa*), попецух червоноокий (*Pseudocheli-
don eurystomina*), ластівка заїрська (*Riparia congica*), мурівка конгійська (*Phedina
brazzae*), жалібничка камерунська (*Psolidoprocne fuliginosa*), жалібничка вилохвос-
та (*Psolidoprocne obscura*), жалібничка блискуча (*Psolidoprocne nitens*); родини
Плискових (Motacillidae) – щеврик довгоногий (*Anthus pallidiventris*); родини Бюль-
бюлевих (Pycnonotidae) – бюльбюль-білохвіст конгійський (*Baeopogon clamans*),
бюльбюль плямистий (*Ixonotus guttatus*), бюльбюль золотистий (*Calyptrorhynchus seri-
na*), бюльбюль камерунський (*Andropadus montanus*), бюльбюль сизоголовий (*And-
ropadus tephrolaemus*), торо великий (*Phyllastrephus xavieri*), торо оливковий
(*Phyllastrephus baumanni*), торо камерунський (*Phyllastrephus poensis*), торо ніге-
рійський (*Phyllastrephus poliocephalus*), торо заїрський (*Phyllastrephus lorentzi*), торо
білогорлий (*Phyllastrephus albigularis*), торо малий (*Phyllastrephus icterinus*), бюль-
бюль-довгодзьоб сіроголовий (*Bleda canicapilla*), бюльбюль-довгодзьоб зелено-
хвостий (*Bleda eximius*), бюльбюль-бородань сіроголовий (*Criniger barbatus*), бюль-
бюль-бородань оливковий (*Criniger olivaceus*), жовточеревець червоноокий (*Chlo-
rocichla falkensteini*), бюльбюль болотяний (*Thescelocichla leucoptera*), торо сиво-
головий (*Pyrrhurus scandens*); родини Дроздових (Turdidae) – тирч жовтогорлий
(*Cichladusa ruficauda*), альзакола лісова (*Erythropygia (Cercotrichas) leucosticta*),
копоратка лісова (*Stiphrornis erythrorax*), акалат лісовий (*Sheppardia cyornithop-
sis*), вагал бурий (*Stizorhina (Neocossyphus) finschii*), смолярник конгійський (*Myrm-
cocichla tholloni*), золотокіс гірський (*Cossypha isabellae*), квічаль темнощокий (*Zoo-
thera crossleyi*); родини Мухоловкових (Muscicapidae) – мухоловка каштанова
(*Muscicapa infuscata*), мухоловка ластівкова (*Muscicapa ussheri*), мухоловка західна
(*Muscicapa epulata*), мухоловка жовтонога (*Muscicapa sethsmithi*), мухоловка еква-
торіальна (*Muscicapa comitata*), мухоловка садова (*Muscicapa tessmanni*), мухарка
ліберійська (*Melaenornis annamarulae*), мухарка лісова (*Fraseria ocreata*), мухарка
білоброва (*Fraseria cinerascens*), мухоловка сіроголова (*Myioparus griseigularis*);
родини Прирітникових (Platysteiridae) – прирітка роогока (*Dyaphorophyia tonsa*),

прирітка білошия (*Dyaphorophyia castanea*), прирітка жовточерева (*Dyaphorophyia concreta*), приріт сенегальський (*Batis senegalensis*), приріт конгійський (*Batis minulla*), приріт чорноспинний (*Batis ituriensis*), приріт габонський (*Batis minima*), приріт кокосовий (*Batis poensis*), приріт ангольський (*Batis margaritae*); родини Монархових (Monarchidae) – монарх-довгохвіст темногрудий (*Terpsiphone rufocinerea*), монарх-довгохвіст іржастий (*Terpsiphone rufiventer*), ельмінія чорноголова (*Elminia nigromitrata*), ельмінія білочерева (*Elminia albiventris*), монарх рудоголовий (*Erythrocercus mccallii*), монарх західний (*Trochocercus nitens*); родини Тамікових (Cisticolidae) – таміка лісова (*Cisticola anonymus*), таміка червоноголова (*Cisticola rufipes*), таміка гвінейська (*Cisticola guinea*), таміка іржаста (*Cisticola rufus*), таміка пустельна (*Cisticola aridulus*), таміка рудошия (*Cisticola eximius*), принія сан-томейська (*Prinia molleri*), принія річкова (*Prinia fluviatilis*), принія зеброва (*Prinia bairdii*), принія білоока (*Schistolais leontica*), нікорник чорносмугий (*Apalis pulchra*), нікорник сьєралеонський (*Apalis nigrescens*), нікорник вусатий (*Apalis binotata*), нікорник чорний (*Apalis sharpii*), нікорник заірський (*Apalis goslingi*), нікорник камерунський (*Apalis bamendae*), цвіркач жовтобровий (*Camaroptera supercilialis*), вільговець чорноголовий (*Hypergerus atriceps*), цвіркач білохвостий (*Poliolais lopezi*), принія зелена (*Urolais epichlorus*), жалівник вохристий (*Bathmocercus cerviniventris*), червонокрил (*Drymocichla incana*); родини Кропив'янкових (Sylviidae) – строкатка гострохвоста (*Bradypterus grandis*), вівчарик чорноголовий (*Phylloscopus herberti*), жовтобрюшка маскова (*Eremomela canescens*), кромбек західний (*Sylvietta virens*), кромбек жовтогрудий (*Sylvietta denti*), куцохвостик рудобокій (*Macrosphenus kempii*), куцохвостик жовтий (*Macrosphenus flavicans*), куцохвостик оливковий (*Macrosphenus concolor*), куцохвостик сан-томейський (*Amaurocichla bocagei*), оксамитник фіолетовий (*Hyliota violacea*); родини Гологоловових (Picathartidae) – гологолов східний (*Picathartes oreas*), гологолов західний (*Picathartes gymnocephalus*); родини Тимелієвих (Timaliidae) – кратеропа чорноголова (*Turdoides reinwardtii*), тимелія рудокрила (*Illadopsis rufescens*), тимелія широкоброва (*Illadopsis cleaveri*), тимелія білогорла (*Illadopsis puveli*), злочик білогорлий (*Kupeornis gilberti*), баблер-капуцин (*Phyllanthus atripennis*); родини Синицевих (Paridae) – синиця екваторіальна (*Parus fasciiventer*); родини Ремезових (Remisidae) – ремез жовтий (*Anthoscopus parvulus*), ремез золотолобий (*Anthoscopus flavifrons*), ремез-гілія (*Pholidornis rufiae*); родини Нектаркових (Nectariniidae) – саїманга мала (*Anthreptes seimundi*), саїманга сіра (*Anthreptes gabonicus*), саїманга рудобока (*Anthreptes aurantius*), нектарка сантомейська (*Anabathmis newtonii*), нектарка нігерійська (*Anabathmis reichenbachii*), нектарик камерунський (*Cyanomitra oritis*), маріка північна (*Cinnyris reichenowi*), маріка крихітка (*Cinnyris minullus*), маріка королівська (*Cinnyris regius*), маріка сенегальська (*Cinnyris coccinigastrus*), маріка лісова (*Cinnyris johanna*), нектарець каштановий (*Chalcomitra adelberti*), нектарець коричневий (*Chalcomitra fuliginosa*); родини Окулярникових (Zosteropidae) – окулярник інжировий (*Zosterops ficedulinus*), окулярник анобонський (*Zosterops griseovirescens*), затоківка бура (*Speirops brunneus*), затоківка чорноголова (*Speirops lugubris*), затоківка принципійська (*Speirops leucophoeus*); родини Вивільгових (Oriolidae) – вивільга чорнокрила (*Oriolus nigripennis*), вивільга сан-томейська (*Oriolus crassirostris*); родини Сорокопудових (Laniidae) – сорокопуд чорноплечий (*Lanius excubitorius*), сорокопуд сан-томейський (*Lanius newtoni*); родини Гладіаторових (Malaconotidae) – кубла червоноока (*Dryoscopus senegalensis*), кубла товстодзьоба (*Dryoscopus sabini*), гонолек екваторіальний (*Laniarius leucorhynchus*), гонолек гірський (*Laniarius poensis*), гонолек гвінейський (*Laniarius turatii*),

гонолек червоний (*Laniarius barbarus*), гонолек жовтогрудий (*Laniarius atroflavus*), вюргер купенський (*Chlorophoneus (Malaconotus) kupeensis*), глadiator червоногрудий (*Malaconotus cruentus*), глadiator схиловий (*Malaconotus lagdeni*), глadiator зеленогрудий (*Malaconotus gladiator*), глadiator гірський (*Malaconotus monteiri*); родини Багадаїсових (Prionopidae) – багадаїс вохристочеревий (*Prionops caniceps*); родини Дронгових (Dicruridae) – дронго західний (*Dicrurus atripennis*); родини Шпаккових (Sturnidae) – моріо іржастокрилий (*Onychognathus fulgidus*), мерл принципійський (*Lamprotornis ornatus*), мерл райдужний (*Lamprotornis iris*), мерл золотохвостий (*Hylopsar (Lamprotornis) cupreocauda*), мерл пурпуровоголобий (*Hylopsar (Lamprotornis) purpureiceps*), шпак-гострохвіст лісовий (*Poeoptera lugubris*), шпак біловолий (*Grafisia torquata*); родини Ткачикових (Ploceidae) – ткачик принципійський (*Ploceus princeps*), ткачик королівський (*Ploceus aurantius*), ткачик камерунський (*Ploceus bannermani*), ткачик джунглевий (*Ploceus batesi*), ткачик жовтоголобий (*Ploceus dorsomaculatus*), ткачик нігерійський (*Ploceus preussi*), ткачик темний (*Ploceus weynsi*), ткачик чорний (*Ploceus albinucha*), ткачик гігантський (*Ploceus grandis*), малімб камерунський (*Malimbus coronatus*), малімб болотяний (*Malimbus casini*), малімб помаранчевоволий (*Malimbus racheliae*), малімб жовтоволий (*Malimbus ballmanni*), малімб чорнощокий (*Malimbus scutatus*), ткачик короткохвостий (*Brachycope anomala*), вайдаг сан-томейський (*Euplectes aureus*); родини Вдовичкових (Viduidae) – вдовичка жовтошия (*Vidua togoensis*), вдовичка йоська (*Vidua maryae*), вдовичка-самітниця (*Vidua raricola*), вдовичка камерунська (*Vidua camerunensis*); родини Астрильдових (Estrildidae) – мельба червонощока (*Pytilia hypogrammica*), нігрита рудочерева (*Nigrita bicolor*), астрильдик куций (*Nesocharis shelleyi*), астрильдик чорнохвостий (*Nesocharis ansorgei*), амарант червоноспинний (*Lagonosticta sanguinodorsalis*), амарант малійський (*Lagonosticta virata*), астрильду-мурахоїд рудощокий (*Parmoptila woodhousei*), синьодзьоб чорноголобий (*Spermophaga haematina*), синьодзьоб заїрський (*Spermophaga poliogenys*), краплик північний (*Euschistospiza dybowskii*), червоногуз темний (*Cryptospiza jacksoni*), червоногуз заїрський (*Cryptospiza shelleyi*), астрильд бурий (*Clytospiza monteiri*), астрильд червонохвостий (*Estrilda caerulescens*), астрильд нігерійський (*Estrilda poliopareia*); родини В'юркових (Fringillidae) – армілка сан-томейська (*Neospiza concolor*), щедрик папірусівий (*Serinus koliensis*).

Східноафриканська підобласть охоплює з півночі, сходу та півдня напівкільцем Західноафриканську підобласть, на схід простягається до узбережжя Індійського океану, включає також південну частину Аравійського півострова і острови Сокотру та Занзібар. Південна межа її проходить від гирла р. Замбезі до середньої течії р. Лімпопо і через пустелю Калахарі вздовж 22–23° пд. ш. перетинає материк до західного узбережжя. Для підобласті характерні значні площі саван, рівнинне плато і велика кількість озер; у східній її частині розташоване нагір'я Абіссинії, є вулкани. Показовими для цієї підобласті є птахи такого підвиду, як страус африканський сіроногий (*Struthio camelus molybdophanes*, Struthionidae), а також представник ряду Лелекоподібних (Ciconiiformes) марабу африканський (*Leptoptilus crumeniferus*, Ciconiidae).

Страус африканський сіроногий (*Struthio camelus molybdophanes*, Struthionidae) від номінативного підвиду відрізняється забарвленням голих частин тіла, які

попелясто-блакитного кольору, і лише дзьоб та передні рогові щитки плесна у нього червоні. Тримаються птахи невеликими групами, всеїдні. У період розмноження 2–3 самки відкладають в одне гніздо до 20 яєць, які насиджує головним чином самець, рідше самка. Водить малят після вилуплення самець, а згодом і самка.

Для Східноафриканської зоогеографічної підобласті показовими є небагато видів птахів, оскільки більшість представників орнітофауни спільні з іншими зоогеографічними регіонами, зокрема Західноафриканською підобластю. Крім того, значна кількість видів, які заселяють цю підобласть, поширені далеко на південь і трапляються у Південноафриканській підобласті. До показових видів Східноафриканської підобласті, крім наведених вище, належать: з родини Фазанових (Phasianidae) – куріпка африканська (*Xenoperdix udzungwensis*); родини Триперсткових (Turnicidae) – триперстка-крихітка (*Ortyxelos meiffrenii*); родини Дерихвостових (Glareolidae) – бігунець плямистоволий (*Rhinoptilus cinctus*); родини Туракових (Musophagidae) – турако танзанійський (*Tauraco hartlaubi*), галасник білочеревий (*Corythaixoides (Criniferoides) leucogaster*); родини Чепігових (Coliidae) – чепіга білоголова (*Colius leucocephalus*); родини Гомрайових (Bucerotidae) – калао сріблястощокий (*Bycanistes brevis*); родини Бородаткових (Capitonidae) – барбудо плямистоголовий (*Trachyphonus darnaudii*); родини Плискових (Motacillidae) – щеврик золотистий (*Tmetothylacus tenellus*); родини Дроздових (Turdidae) – тирч плямистий (*Cichladusa guttata*), родини В'юркових (Fringillidae) – щедрик бурогузій (*Serinus tristriatus*), щедрик аравійський (*Serinus rothschildi*).

Південноафриканська підобласть займає частину Африки, що лежить південніше південного тропіка. Значною мірою її територія характеризується суворими умовами напівпустель і пустель, зокрема таких великих, як Калахарі та Наміб. Типовим представником орнітофауни, хоч і не ендеміком, є птах-секретар (*Sagittarius serpentarius*, Sagittariidae). Він належить до хижих птахів, що живляться зміями, рідше – іншими дрібними тваринами, яких убиває ногами та гачкуватим міцним дзьобом. Гніздяться ці довгоногі птахи на верхівках високих кущів, у серпні. Самка відкладає у гніздо 3–4 яйця, які насиджує близько 40 днів. Пташенята нагніздного типу, вкриті білим пухом.

Індо-Малайська область займає субтропічну і тропічну частини Азійського материка. До її складу входять Індокитайський півострів, півострови Малака та Індостан, острови Цейлон, Суматра, Борнео, Ява, Балі, Целебес, Хайнань, Тайвань і Рюкю, а також архіпелаги Великих Зондських, Філіпінських, Лакадивських, Мальдивських, Андаманських і Нікобарських островів, Ментавей. Північна межа області проходить по пасмах Гімалаїв на схід до Тихого океану між долинами рік Хуанхе та Янцзи, а південна – по Зондському архіпелагу до острова Лембок. Ландшафти Індо-Малайської області дуже різноманітні, оскільки лежать на значній частині півдня Азійського материка і на великій кількості острівних систем Індійського і Тихого океанів. Для цього регіону характерні обширні тропічні ліси, хоча немалу частину території займають і гори, менше в області пустель і саван. Клімат значної частини території області тропічнотропічний, у зв'язку з розташуванням у зоні тропіків і субтропіків.

Основний тип фауни – лісовий, видів птахів багато, але ендеміків мало. Серед останніх варто вказати родину Клехових (Hemiprocridae) та більшу частину видів родини Рогодзьобових (Eurylaimidae). Усього в Індо-Малайській області налічують близько 1900 видів птахів, тут поширені майже усі види родини Фазанових (Phasianidae), включаючи павича чубатого (*Pavo cristatus*) і курку банківську (*Gallus gallus*),

від якої походять домашні кури. Цікавими є також інші куроподібні птахи (Galliformes), піти (Pittidae), корнудо (Podagridae) тощо.

Індійська підобласть охоплює весь півострів Індостан, острів Цейлон і архіпелаги Лакадивських і Мальдивських островів. Значна територія її вкрита напівпустелями і саванами, лише на півночі (в передгір'ях Гімалаїв) та на сході (в долині р. Брахмапутри) поширені тропічні вологі ліси. Цікавою особливістю підобласті є наявність видів, котрі трапляються також як в Ефіопській, так і в Голарктичній областях.

В Індійській підобласті широко представлені родина Фазанових (Phasianidae), а також птахи-носороги (Bucerotidae), бородатки (Capitonidae), дятли (Picidae), а з ряду Горобцеподібних (Passeriformes) – бюльбюлі (Pycnonotidae), окулярники (Zosterotopidae), шпаки (Sturnidae), ткачики (Ploceidae).

Показових видів у цій підобласті відносно небагато, до них належать: із родини Качкових (Anatidae) – качка рожевоголова (*Rhodonessa caryophyllacea*); родини Яструбових (Accipitridae) – сип індійський (*Gyps indicus*); родини фазанових (Phasianidae) – куріпка-шпороніг сіроголова (*Galloperdix lunulata*), куріпка-шпороніг індійська (*Galloperdix spadicea*), куріпка-шпороніг цейлонська (*Galloperdix bicalcarata*), курка цейлонська (*Gallus lafayetii*), курка сіра (*Gallus sonneratii*), турач індійський (*Francolinus pictus*), перепілка чагарникова (*Perdicula asiatica*), перепілка скельна (*Perdicula argoondah*), перепілка червонодзьоба (*Perdicula erythrorhyncha*), фазан гімалайський (*Catreus wallichii*); родини Дрохвових (Otididae) – дрохва індійська (*Ardeotis nigriceps*), флорікан індійський (*Sypheotides indica*); родини Дерихвостових (Glareolidae) – бігунець індійський (*Cursorius coromandelicus*), бігунець білобровий (*Rhinoptilus (Cursorius) bitorquatus*); родини Сивкових (Charadriidae) – чайка малабарська (*Vanellus malabaricus*); родини Рябкових (Pteroclididae) – рябок індійський (*Pterocles indicus*); родини Голубових (Columbidae) – голуб цейлонський (*Columba torringtoni*), голуб нільгирійський (*Columba elphinstonii*); родини Папугових (Psittacidae) – папуга фіолетовоголової (*Psittacula cyanocephala*), папуга малабарський (*Psittacula columboides*), папуга зеленошиїй (*Psittacula calthropae*), кориліс цейлонський (*Loriculus beryllinus*); родини Зозулевих (Cuculidae) – малкога сірочерева (*Phaenicophaeus viridirostris*), малкога білогруда (*Phaenicophaeus pyrrhocephalus*), малкога індійська (*Phaenicophaeus leschenaultii*), коукал цейлонський (*Centropus chlororhynchus*); родини Совових (Strigidae) – сова мангрова (*Strix ocellata*), сичик-горобець цейлонський (*Glaucidium castanonotum*), сич лісовий (*Athene (Heteroglaux) blewitti*); родини Білоногових (Podargidae) – корнудо цейлонський (*Batrachostomus monileger*); родини Дрімлюгових (Caprimulgidae) – дрімлюга бенгальський (*Caprimulgus atripennis*); родини Серпокрильцевих (Arpodidae) – салангана індійська (*Aerodramus (Collocalia) unicolor*); родини Клехових (Hemiprocnidae) – клехо малий (*Hemiproctus coronata*); родини Трогонових (Trogonidae) – трогон малабарський (*Harpactes fasciatus*); родини Гомрайових (Bucerotidae) – токо індійський (*Ocyrceros birostris*), токо малабарський (*Ocyrceros griseus*), токо цейлонський (*Ocyrceros gingalensis*), птах-носоріг індійський (*Anthracosceros coronatus*); родини Бородаткових (Capitonidae) – бородастик цейлонський (*Megalaima zeylanica*), бородастик білощокий (*Megalaima viridis*), бородастик жовтолобий (*Megalaima flavifrons*), бородастик малабарський (*Megalaima rubricapillus*); родини Пітових (Pittidae) – піта короткохвоста (*Pitta brachyura*); родини Жайворонкових (Alaudidae) – фірлюк рудокрилий (*Mirafra erythroptera*), фірлюк індійський (*Mirafra affinis*), жайворонок рудохвостий (*Ammomanes phoenicurus*), посмітюха індійська (*Galerida deva*); родини Ластівкових (Hirundinidae) – ясківка індійська (*Petrochelidon (Hirundo) fluvicola*);

родини Плискових (Motacillidae) – щеврик нільгірійський (*Anthus nilghiriensis*); родини Бюльбюлевих (Pycnonotidae) – бюльбюль жовтогорлий (*Pycnonotus xantholaemus*), бюльбюль цейлонський (*Pycnonotus penicillatus*), бюльбюль сіроголовий (*Pycnonotus priocephalus*), бюльбюль білобровий (*Pycnonotus luteolus*), бюльбюль жовточеревий (*Acrithias (Iole) indica*); родини Йорових (Aegithinidae) – йора мала (*Aegithina nigrolutea*); родини Дроздових (Turdidae) – трактрак бурий (*Cercomela fusca*), тарабіла (*Saxicoloides fulicata*), трав'янка білоброва (*Saxicola macrorhyncha*), аренга цейлонська (*Myophonus blighi*), аренга малабарська (*Myophonus horsfieldii*), квічаль цейлонський (*Zootera spiloptera*); родини Мухоловкових (Muscicapidae) – мухоловка індійська (*Ficedula nigrorufa*), мухоловка цейлонська (*Eumyias sordidus*), мухоловка нільгірійська (*Eumyias albicaudatus*), нільтава індійська (*Cyornis pallipes*); родини Тамікових (Cisticolidae) – принія рудолоба (*Prinia buchanani*), принія джунглева (*Prinia sylvatica*); родини Кропив'янкових (Sylviidae) – строкатка цейлонська (*Elaphornis (Bradypterus) palliseri*); родини Тимелієвих (Timaliidae) – баблер буроголовий (*Pellorneum fuscocapillus*), тимелія-куцохвіст непальська (*Pnoepyga immaculata*), тимелія-криводзьоб індійська (*Pomatorhinus horsfieldii*), тимелія-темнодзьоб гімалайська (*Stachyridopsis (Stachyris) pyrrhops*), куртник (*Dumetia hyperythra*), баблер чорнолобий (*Rhopocichla atriceps*), кратеропа сіра (*Turdoides malcolmi*), кратеропа сіролоба (*Turdoides subrufa*), кратеропа цейлонська (*Turdoides rufescens*), кратеропа жовтодзьоба (*Turdoides affinis*), кратеропа непальська (*Turdoides nipalensis*), кратеропа довгохвоста (*Turdoides caudata*), джоя руда (*Malacias (Heterophasia) capistratus*), сибія непальська (*Acrinodura nipalensis*), чагарниця сіролоба (*Garrulax cinereifrons*), чагарниця чернохвоста (*Trochalopteron (Garrulax) variegatum*), чагарниця нільгірійська (*Strophocincla (Garrulax) cachinnans*), гуамея рудокрила (*Dryonastes (Garrulax) delesserti*); родини Синицевих (Paridae) – синиця білокрила (*Parus nuchalis*), синиця індійська (*Parus xanthogenys*); родини Нектаркових (Nectariniidae) – нектаринка мала (*Leptocoma (Nectarinia) minima*), маріка довгодзьоба (*Cinnyris (Nectarinia) lotenius*); родини Квіткоїдових (Dicaeidae) – квіткоїд цейлонський (*Dicaeum vincens*); родини Окулярникових (Zosteropidae) – окулярник цейлонський (*Zosterops ceylonensis*); родини Дронгових (Dicruridae) – дронго білочеревий (*Dicrurus caerulescens*); родини Воронових (Corvidae) – кіта цейлонська (*Urocissa ornata*), вагабунда білочерева (*Dendrocitta leucogastra*); родини Шпакових (Sturnidae) – шпак цейлонський (*Sturnornis (Sturnus) albofrontatus*), бео цейлонський (*Gracula ptilogenys*); родини Горобцевих (Passeridae) – горобець пакистанський (*Passer pyrrhonotus*); родини Астрильдових (Estrildidae) – мунія чагарникова (*Lonchura kelaarti*).

Бірманно-Китайська підобласть займає північну та північно-східну частини Індонезійської області. На заході межує з Індійською підобластю і простягається на схід до Тихоокеанського узбережжя та включає в межі Тихого океану острови Рюкю, Тайвань і Хайнань, на півдні досягає півострова Малака, в межі Індійського океану до її складу входять Андаманські та Нікобарські острови. У підобласті поширені тропічні ліси та джунглі. Клімат вологий і спекотний. На півночі підобласті трапляються багато видів птахів, які представлені також у фауні Центральноазійської підобласті, що належить до Голарктичної області й розташована північніше.

Найцікавішими у Бірманно-Китайській підобласті є види родин Фазанових (Phasianidae), Бюльбюлевих (Pycnonotidae) і Тимелієвих (Timaliidae). До показових видів належать: із родини Чаплевих (Ardeidae) – квак білоший (*Gorsachius magnificus*), чапля білочерева (*Ardea insignis*); родини Ібісових (Threskiornithidae) – ібіс

гігантський (*Pseudibis gigantea*); родини Яструбових (Accipitridae) – яструб китайський (*Accipiter soloensis*), яструб нікобарський (*Accipiter butleri*), зміїд нікобарський (*Spilornis klossi*), зміїд андаманський (*Spilornis elgini*); родини Соколових (Falconidae) – сокіл-крихітка азійський (*Polichierax insignis*), сокіл-крихітка строкатий (*Microhierax melanoleucos*); родини Великоногових (Megapodiidae) – великоніг нікобарський (*Megapodius nicobariensis*); родини Фазанових (Phasianidae) – фазан-вухань сизий (*Crossoptilon auritum*), мікадо китайський (*Syrmaticus reevesii*), монали (*Lophophorus* spp.), куріпка білощока (*Arborophila atrogularis*), куріпка в'єтнамська (*Arborophila davidi*), куріпка камбоджійська (*Arborophila cambodiana*), куріпка бамбукова (*Bambusicola fytchii*), лофур сріблястий (*Lophura nycthemera*), лофур королівський (*Lophura imperialis*), лофур анамський (*Lophura edwardsi*), лофур сіамський (*Lophura diardi*), мікадо бірманський (*Syrmaticus humiae*), віялохвіст в'єтнамський (*Polyplectron germaini*), аргус чубатий (*Reinardia ocellata*); родини Пастушкових (Rallidae) – погонич андаманський (*Rallina canningi*); родини Голубових (Columbidae) – вінаго білочеревий (*Treron seimundi*), горлиця андаманська (*Macropygia rufipennis*), голуб синьоголовий (*Columba palumboides*); родини Папугових (Psittacidae) – папуга нікобарський (*Psittacula caniceps*); родини Зозулевих (Cuculidae) – зозуля-довгоніг велика (*Carpococcyx renauldi*), коукал андаманський (*Centropus andamanensis*); родини Совових (Strigidae) – сплюшка андаманська (*Otus balli*), сплюшка нікобарська (*Otus alius*), сова-голконіг андаманська (*Ninox affinis*); родини Серпокрильцевих (Apodidae) – салангана сундайська архіпелагова (*Aerodramus fuciphagus inexpectatus*), салангана сундайська північна (*Aerodramus fuciphagus vestitus*), салангана сундайська східна (*Aerodramus fuciphagus perplexus*); родини Гомрайових (Vucerotidae) – калао рудощокий (*Anorrhinus (Ptilolaemus) tickelli*), калао андаманський (*Rhytoceros (Aceros) narcondami*); родини Бородаткових (Capitonidae) – бородастик блакитнобровий (*Megalaima lagrandieri*), бородастик зеленощокий (*Megalaima faiostricta*), бородастик жовтовусий (*Megalaima chrysopogon*), бородастик чорновусий (*Megalaima incognita*); родини Дятлових (Picidae) – жовна в'єтнамська (*Picus rabieri*), жовна червоногуза (*Picus erythropygus*), дятел-коротун чорний (*Meiglyptes jugularis*), дятел бірманський (*Dendrocopos (Picoides) atratus*), жовна андаманська (*Dryocopus bodgei*); родини Пітових (Pittidae) – піта руда (*Pitta oatesi*), піта синьогуза (*Pitta soror*), піта зелена (*Pitta elliotii*), піта чорночерева (*Pitta gurneyi*), піта вухата (*Pitta phayrei*); родини Ластівкових (Hirundinidae) – попецух білоокий (*Pseudochelidon sirintarae*); родини Личинкоїдових (Campephagidae) – шикачик садовий (*Coracina polioptera*); родини Бюльбюлевих (Pycnonotidae) – бюльбюль-товстодзьоб китайський (*Spizixos semitorques*), бюльбюль білогорлий (*Pycnonotus xanthorrhous*), бюльбюль золотогорлий (*Pycnonotus finlaysoni*), бюльбюль-бородань великий (*Alophoixus (Criniger) pallidus*), оливник бірманський (*Iole (Hypsipetes) viridescens*), оливник сіроокий (*Iole (Hypsipetes) propinqua*), оливник каштановий (*Hemixos (Hypsipetes) castanotus*), горована білоголова (*Cerasophila (Hypsipetes) thompsoni*), оливник нікобарський (*Ixos (Hypsipetes) nicobariensis*); родини Дроздових (Turdidae) – соловейко строкатий (*Luscinia (Erithacus) obscura*); родини Мухоловкових (Muscicapidae) – джунглівниця північна (*Rhinomyias brunneatus*), нільтава чорногорла (*Niltava davidi*), нільтава вогниста (*Niltava vivida*), нільтава темновола (*Cyornis hainanus*); родини Кропив'янкових (Sylviidae) – вівчарик бамбуковий (*Phylloscopus davisoni*); родини Тимелієвих (Timaliidae) – тимелія-криводзьоб бірманська (*Pomatorhinus ochraceiceps*), баблер індокитайський (*Rimator (Jabouilleia) danjoui*), турдинула темна (*Gypsophila (Napothera) crispifrons*), турдинула короткохвоста (*Napothera brevicaudata*),

баблер-рихтарик маніпурський (*Spelaornis chocolatinus*), тимелія-темнодзьоб лаоська (*Stachyris herberti*), синчівка світлоока (*Macronus kelleyi*), кратеропа біловола (*Turdoides gularis*), бабакс китайський (*Babax lanceolatus*), чагарниця маскова (*Garrulax perspicillatus*), чагарниця рудоголова (*Garrulax strepitans*), чагарниця чорноголова (*Garrulax milleti*), чагарниця сіра (*Garrulax maesi*), гуамея китайська (*Dryonastes (Garrulax) chinensis*), гуамея асамська (*Dryonastes (Garrulax) nuchalis*), гуамея вохристогола (*Dryonastes (Garrulax) vassali*), гуамея жовтогорла (*Dryonastes (Garrulax) galbanus*), чагарниця вусата (*Ianthocicla (Garrulax) cineracea*), чагарниця білоброва (*Pterorhinus (Garrulax) sannio*), чагарниця чорнощока (*Trochalopteron (Garrulax) austeni*), чагарниця сріблястощока (*Trochalopteron (Garrulax) yersini*), чагарниця червонокрила (*Trochalopteron (Garrulax) formosum*), чагарниця рудохвоста (*Trochalopteron (Garrulax) milnei*), сибія бірманська (*Actinodura ramsayi*), сибія юнанська (*Actinodura waldeni*), сибія велика (*Actinodura souliei*), фульвета рудоплеча (*Fulvetta (Alcippe) ruficapilla*), альципа рудоголова (*Schoeniparus (Alcippe) brunneus*), альципа сірощока (*Alcippe morrisonia*), сибія анамська (*Crocias langbianis*), джоя білочерева (*Malacias (Heterophasia) melanoleucus*), джоя сиза (*Malacias (Heterophasia) pulchellus*), тимелія-чубань бірманська (*Yuhina humilis*), тимелія-чубань чорнолоба (*Yuhina diademata*); родини Суторових (Paradoxornithidae) – сутора чорнощока (*Paradoxornis guttaticollis*), сутора рудокрила (*Paradoxornis alphonsianus*), сутора мала (*Paradoxornis davidianus*); родини Синицевих (Paridae) – синиця жовточерева (*Periparus (Parus) venustulus*); родини Повзикових (Sittidae) – повзик білобровий (*Sitta victoriae*), повзик жовтодзьобий (*Sitta solangiae*), повзик гігантський (*Sitta magna*); родини Нектаркових (Nectariniidae) – сіпарая гайнанська (*Aethopygia christinae*); родини Вивільгових (Oriolidae) – вивільга сріблиста (*Oriolus mellianus*); родини Дронгових (Dicruridae) – дронго широкохвостий (*Dicrurus andamanensis*); родини Воронових (Corvidae) – кіта білокрила (*Urocissa whiteheadi*), вагабунда чорноголова (*Crypsirina cucullata*), сорока колючохвоста (*Temnurus temnurus*), ворона гайнанська (*Corvus pectoralis*), вагабунда андаманська (*Dendrocitta bayleyi*); родини Шпакових (Sturnidae) – стурнія білоголова (*Sturnia (Sturnus) erythropygia*), майна бірманська (*Acridotheres (Sturnus) burmannicus*), майна юнанська (*Acridotheres albocinctus*); родини В'юркових (Fringillidae) – чечевиця-еос (*Carpodacus eos*).

Зондська підобласть охоплює півострів Малаку та найбільші острови Індо-Малайської області, зокрема: Суматру, Борнео, Яву, а також низку малих островів – Ніас, Ментавей, Балі та інші. У підобласті поширені вологі тропічні вічнозелені ліси. Клімат вологий, екваторіально-тропічний. Фауна підобласті має багато спільних рис з материковою. Орнітофауна подібна до складу птахів Бірманно-Китайської підобласті, оскільки тут також поширені: аргус великий (*Argusianus argus*, Phasianidae), павич чубатий (*Pavo cristatus*, Phasianidae), великоноги (Megapodiidae), трагопани (Phasianidae), птахи-носороги (Bucerotidae) тощо.

До показових видів орнітофауни цієї підобласті належать: із родини Фазанових (Phasianidae) – куріпка чорна (*Melanoperdix nigra*), лофур жовтохвостий (*Lophura erythrophthalma*), віялохвіст гірський (*Polyplectron inopinatum*); родини Голубових (Columbidae) – вінаго синьоший (*Treron olax*), тілопо малайзійський (*Ptilinopus jambu*), голуб сріблястий (*Columba argentina*); родини Папугових (Psittacidae) – серендак (*Loriculus galbulus*), папуга малайзійський (*Psittacula longicauda*); родини Зозулевих (Cuculidae) – коукал короткопалий (*Centropus rectunguis*); родини Білоногових (Podargidae) – корнудо вухатий (*Batrachostomus auritus*), корнудо малайзійський (*Batrachostomus stellatus*); родини Дрімлюгових (Caprimulgidae) – дрімлюга малайзійський

(*Eurostopodus temminckii*); родини Серпокрильцевих (Apodidae) – салангана велика (*Hydrochous (Collocalia) gigas*); родини Трогонових (Trogonidae) – трогон чорноголовий (*Harpactes orrhophaeus*); родини Гомрайових (Bucerotidae) – птах-носоріг чорний (*Anthracosceros malayanus*), птах-носоріг малабарський південний (*Anthracosceros albirostris convexus*); родини Бородаткових (Capitonidae) – бородастик червоночубий (*Psilopogon pyrolophus*); родини Дятлових (Picidae) – дятел малазійський (*Dendrocopos moluccensis*); родини Воскоїдових (Indicatoridae) – воскоїд малазійський (*Indicator archipelagicus*); родини Пітових (Pittidae) – піта синьохвоста (*Pitta guajana*); родини Бюльбюлевих (Pycnonotidae) – бюльбюль білоплечий (*Pycnonotus melanoleucos*), бюльбюль світлокий (*Pycnonotus simplex*), бюльбюль-бородань карликовий (*Alophoxus (Criniger) finschii*); родини Дроздових (Turdidae) – шама рудохвоста (*Trichixos (Copsychus) pyrropygus*), аренга малазійська (*Myophonus robinsoni*); родини Мухоловкових (Muscicapidae) – джунглівниця сіровола (*Rhinomyias umbratilis*), мухоловка білокрила (*Ficedula dumetoria*), нільтава суматранська (*Niltava sumatrana*), нільтава західна (*Cyornis ruckii*), нільтава блакитногорла (*Cyornis turcosus*); родини Віялохвісткових (Rhipiduridae) – віялохвістка малазійська (*Rhipidura perlata*); родини Тимелієвих (Timaliidae) – тимелія темноглова (*Malacopteron affine*), тимелія білоброва (*Ophryornis (Malacopteron) albogulare*), тимелія-криводзьоб каштанова (*Pomatorhinus montanus*), кенопа (*Kenopia striata*), ратина сірочерева (*Turdinus (Napothea) macrodactylus*), ратина рудоцока (*Turdinus (Napothea) marmoratus*), тимелія-темнодзьоб світлоока (*Stachyris poliocephala*), тимелія-темнодзьоб рудогуза (*Stachyris maculata*), тимелія-темнодзьоб сірощока (*Stachyris leucotis*), тимелія-темнодзьоб чорногорла (*Stachyris nigricollis*), синчівка чорногорла (*Macronus ptilosus*), чагарниця чорна (*Melanocichla (Garrulax) lugubris*), чагарниця каштановоголова (*Rhinocichla (Garrulax) mitrata*), альципа бурохвоста (*Alcippe brunneicauda*); родини Флейтистових (Eupetidae) – флейтист малазійський (*Eupetes macrocerus*); родини Повзикових (Sittidae) – повзик блакитний (*Sitta azurea*); родини Нектаркових (Nectariniidae) – сіпарая білочерева (*Aethopygia mystacalis*), павуколов товстодзьобий (*Arachnothera crassirostris*), павуколов довгодзьобий (*Arachnothera robusta*); родини Квіткоїдових (Dicaeidae) – красняк чорноголовий (*Prionochilus thoracicus*), квіткоїд бурий (*Dicaeum everetti*); родини Вивільгових (Oriolidae) – вивільга червоногруда (*Oriolus cruentus*); родини Астрильдових (Estrildidae) – мунія яванська (*Lonchura leucogastroides*), рисівка яванська (*Lonchura (Padda) oryzivora*).

По півдню Зондської підобласті й південному сходу Целебеської пролягає так звана *лінія Волеса*, яка є біогеографічною межею між поширенням азійської й австралійської флори та фауни. В епоху останнього зледеніння острови Суматра, Ява, Балі, Борнео, розташовані на захід від цієї лінії, були об'єднані з Азійським континентом, а острови на сході, у тому числі Нова Гвінея, пов'язані з Австралійським континентом. Названа ця лінія на честь біолога Альфреда Расела Волеса, який досліджував Індонезію упродовж 1854–1862 рр. Указана лінія – певна умовність. Насправді лінія Волеса – це смуга, що охоплює перехідну зону між азійською і австралійською біозонами, площею 364 тис. км², яка пролягла між островами Балі та Ломбок, Борнео та Целебес. У межах лінії Волеса зосереджений найбагатший видовий склад біоти і трапляється велика кількість ендеміків.

Філіпінська підобласть розташована у північно-східній частині Індо-Малайської області. До неї належить лише територія Філіппінських островів, зокрема Лусону, Мінданао, Палавана, і великої кількості дрібних. У підобласті поширені вологі тропічні ліси. Клімат спекотний. Орнітофауна острівна, має свої характерні особливості.

У межах підобласті трапляються такі показові види, як гарпія філіпінська (*Pithecophaga jefferyi*, Accipitridae), голуб лусонський (*Gallicolumba luzonica*, Columbidae), рибалочки сріблогузій (*Alcedo argentata*) і синьобокий (*Alcedo cyanopectus*).

Целебеська підобласть охоплює південно-східну частину Індонезійської області. Вона включає в себе острів Целебес, або Сулавесі, та дрібні прилеглі до нього островці. У цій підобласті поширені тропічні вологі ліси. Клімат вологий, екваторіальний. Через те, що острів має гірську систему і віддалений від материка, на ньому розвинулася типово острівна фауна з порівняно невеликою кількістю видів птахів (близько 164), із яких 94 ендемічні. Серед них показовими можна вважати види підродино Лорійних (Loriinae, Psittasidae) і представників родини Шпакових (Sturnidae), зокрема майну целебеську (*Streptocitta albicollis*). Крім того, прикметними є медолюби (медовець острівний – *Lichmera lombokia*, медовець оливковий – *Lichmera argentauris*, медовець плямистоволий – *Lichmera squamata*, медовець тиморський – *Lichmera flavicans*, медовець ветарський – *Lichmera notabilis*, Meliphagidae), які ведуть деревний спосіб життя і, як колибри (Trochilidae) в Антилійській підобласті, живляться нектаром квітів та комахами, яких знаходять на них.

Птахи підродино Лорійних (Loriinae, Psittasidae) – маленькі яскраво забарвлені у різні кольори деревні папуги. Гніздяться в дуплах дерев високо над землею, кілька видів – у термітниках. У кладці 2 яйця. Інкубаційний період 24–30 днів. Молодь залишає гнізда через 70–80 днів. Живляться переважно пилком і нектаром квітів, а також м'якими, соковитими плодами. Язик у них закінчується щіточкою з рогових сосочків. Саме за їх допомогою птахи висмоктують сік із плодів і нектар із квітів.

Кориліс діадемовий (*Loriculus stigmatus*, Psittasidae) – це маленький папуга зеленого кольору з жовтуватим відтінком верху та червоними підборіддям, передньою частиною крил, надхвістям і „шапочкою”. Дзьоб червоний. Заселяє субтропічні та тропічні вологі ліси. Гніздиться в дуплах дерев. Як правило, у кладці 3 яйця, які самка насиджує протягом 20 днів. Пташенята залишають гніздо за 33 дні від часу вилуплення.

Кориліс сангізький (*Loriculus catamene*, Psittasidae) – невеликий птах острова Санге. Забарвлення оперення в основному зелене, на горлі, надхвісті та кінчику хвоста червоні плями. З 2009 р. перебуває під загрозою зникнення.

Кориліс сулавеський (*Loriculus exilis*, Psittasidae) – мініатюрний вид папуг, ендемік лісів і мангрових заростей на Сулавесі. Загальний тон забарвлення оперення зелений, підборіддя і надхвістя червоні, волю і груди сині. Через втрату місця існування перебуває під загрозою зникнення.

Калао сулавеський (*Aceros cassidix*, Bucerotidae) – птах із великим довгим і загостреним дзьобом, який різко зігнутий донизу. Дзьоб насичено-жовтий із поперечними червоно-оранжевими смугами біля основи та оранжевим виросом зверху (у самця) або жовтий з такими самими смужками та жовтим виросом зверху (у самки). На лобі великий овальний виріст, під дзьобом – мішкоподібний синій виріст. Край дзьоба з неправильними зазубринами. Основний тон забарвлення оперення чорний, хвіст білий. Голова і шия сливово-синього кольору. У дорослого самця потилиця бурувато-руда, а шия рудувато-жовта, у самки і потилиця, і шия чорні. Шкіра біля очей світло-синя, повіки темно-сині, вії темні, товсті. Ноги і кігті чорні. Пальці на ногах зрощені: другий і третій пальці – на половину довжини основної фаланги, третій і четвертий пальці – на дві третини довжини фаланги. Нижня частина горла без оперення, бірюзового кольору з чорною широкою смугою. Голова невелика, хвіст довгий, крила широкі, заокруглені, ноги короткі. Заселяє тропічні

низини та густі вічнозелені ліси до 1000 м н. р. м. Тримається переважно біля великих фруктових дерев. Основу раціону становить інжир, у незначній кількості інші м'які фрукти й комахи. Воду калао практично не п'є, оскільки отримує її з їжі. Гніздиться розрідженими групами, часто на 1 км² – до 10 пар. Гнізда роблять у природних дуплах, але якщо таких немає, то птахи можуть їх спорудити самі. Самець замурує самку всередині гніздової камери, замазуючи вхід глиною, землею та послідом, і залишає тільки маленький отвір, через який її годує. У кладці 2–6 (найчастіше 2–3) білих яйця. Коли пташенята вилупляться і трохи підростуть, самка пробиває дзьобом тверду замазку і виходить із дупла, щоб допомагати самцю годувати пташенят. Дорослі годують малят у середньому близько 100 днів.

Майна целебеська (*Streptocitta albicollis*, Sturnidae) – досить великий представник родини Шпакових (Sturnidae), з довгим хвостом. Через зовнішню схожість з сорокою цю майну в минулому часто називали целебеською, або сулавеською, сорокою. Це ендемік лісів на Сулавесі та прилеглих дрібних островах Індонезії.

Крім вищезгаданих, показовими видами цієї підобласті є: з родини Великоногових (Megapodidae) – малео (*Macrocephalon maleo*); родини Голубових (Columbidae) – пінон білий (*Ducula luctuosa*); родини Рибалочкових (Alcedinidae) – альціон сулавеський (*Cittura cyanotis*); родини Бджолоїдкових (Meropidae) – бджолоїдка сулавеська (*Meropogon (Merops) forsteni*).

Арктогейська суша – одна з найбільших за площею. Вона включає до свого складу практично всі землі Північної півкулі, зокрема майже всю Євразію, Північну Америку, Північну Африку і всі острови навколо зазначених континентів, найбільші з яких Гренландія та її оточення, Ісландія, Ірландія, Британські, Шпіцберген, Земля Франца-Йосифа, Північна Земля, Новосибірські, Врангеля та Японські.

Територія області на значній площі північної частини зайнята вічною мерзлотою. У високих широтах за полярним колом лежить смуга тундр без деревної рослинності, за якими далі на півдні розташована смуга лісотундри. Ще південніше ростуть дрімучі ліси зони тайги. За лісостеповою смугою ліси замінені відкритими просторами степів, які у субтропіках переходять у напівпустелі та пустелі. Територія цієї суші багата на гірські системи, розташовані практично по всій її площі. Клімат Арктогейської суші від холодного арктичного на півночі до помірного континентального і субтропічного на півдні. У межах Арктогеї трапляється близько 1500 видів птахів, що менше, ніж у будь-якій із попередньо згаданих зоогеографічних суш, проте є свої ендеміки.

Голарктична область є найбільшою серед усіх зоогеографічних областей Земної кулі. До неї належать усі нетропічні частини материків Північної півкулі, зокрема Північна Америка з півночі на південь до Мексиканського нагір'я, вся Європа, північна частина Африки й Азії. На півдні вона межує з Неотропічною, Ефіопською та Індо-Малайською областями. Деякі науковці ділять її на дві підобласті – Неоарктичну та Палеарктичну [16]. Клімат і особливості зонування області так само різноманітні, як і по всій Арктогеї.

Орнітофауна області, незважаючи на різноманітність ландшафтів, відносно бідна, проте тут поширені й ендемічні групи: птахи ряду Гагароподібних (Gaviiformes) та родин Тетерукових (Tetraonidae) і Гагаркових (Alcidae), які трапляються циркумполярно. Загалом, на півночі області фауна бідна й одноманітна, а дедалі на південь вона стає багатшою. Крім того, фауна області одноманітніша на сході (Північно-східний Сибір, півострів Аляска та Північна Америка) і на крайній півночі (фауна тундр мало відрізняється між собою в межах Європи й Америки).

Голарктичну область розділяють на 8 або, за іншими даними, на 7 підобластей: Сонорську, Канадську, або Тайги Нового світу, Тундри, Тайги Старого світу, Китайсько-Гімалайську, Європейську, Середземноморську та Центральноазійську (деякі дослідники об'єднують зони Тайги Нового і Старого світу в одну – Циркумбореальну підобласть [1]).

Сонорська підобласть охоплює південну частину Північної Америки від 45° пн. ш. на Атлантичному та від 50° пн. ш. на Тихоокеанському узбережжях до Центральної Америки. На півдні межує з Неотропічною областю. Територія Сонорської підобласті вкрита тропічними, шпильковими та широколистяними лісами, які іноді переходять у трав'янисті степи і пустелі. Клімат від субтропічного до помірного.

Оскільки підобласть межує з Неотропічною областю, то для обох характерні спільні види, хоча у Сонорській підобласті трапляються ендемічні-показові, зокрема: з родини Качкових (Anatidae) – крижень звичайний флоридський (*Anas platyrhynchos fulvigula*); родини Тетерукових (Tetraonidae) – тетерук лучний (*Tympanuchus cupido*), тетерук малий (*Tympanuchus pallidicinctus*); родини Токрових (Odontophoridae) – перепелиця жовтогруда (*Callipepla gambelii*), перепелиця гірська (*Oreortyx pictus*); родини Сивкових (Charadriidae) – пісочник гірський (*Charadrius montanus*); родини Колібрієвих (Trochilidae) – каліпта аметистовоголова (*Calypte costae*), колібрі-крихітка каліфорнійський (*Selasphorus sasin*); родини Дятлових (Picidae) – гіла каліфорнійська (*Melanerpes uropygialis*), дятел каліфорнійський (*Picoides nuttallii*), дятел флоридський (*Picoides borealis*), декол каліфорнійський (*Colaptes chrysoides*); родини Пересмішникових (Mimidae) – тремблер кактусовий (*Toxostoma bendirei*), тремблер каліфорнійський (*Toxostoma redivivum*), тремблер пустельний (*Toxostoma lecontei*); родини Комароловкових (Poliophtilidae) – комароловка каліфорнійська (*Poliophtila californica*); родини Тимелієвих (Timaliidae) – тимелія американська (*Chamaea fasciata*); родини Синицевих (Paridae) – гаїчка каролінська (*Poecile carolinensis*), синиця каліфорнійська (*Baeolophus inornatus*), синиця ялівцева (*Baeolophus ridgwayi*); родини Повзикових (Sittidae) – повзик малий (*Sitta pusilla*); родини Воронових (Corvidae) – сорока каліфорнійська (*Pica nuttalli*), сойка чагарникова (*Aphelocoma coerulescens*), сойка блакитна (*Gymnorhinus cyanocephalus*); родини Піснярових (Parulidae) – жовтогорлик золотистий (*Geothlypis beldingi*); родини Віреонових (Vireonidae) – віреон сірий (*Vireo vicinior*); родини В'юркових (Fringillidae) – катуньчик рожевий (*Leucosticte australis*), катуньчик темний (*Leucosticte atrata*), чиж масковий (*Carduelis lawrencei*); родини Вівсянкових (Emberizidae) – тауї каліфорнійський (*Pyrgisoma (Pipilo) crissalis*), тауї чорногорлий (*Pyrgisoma (Pipilo) aberti*), чінголо сосновий (*Peucaea (Aimophila) aestivalis*), чінголо рудокрилий (*Peucaea (Aimophila) carpalis*), багновець приморський (*Ammodramus maritimus*); родини Трупіалових (Icteridae) – еполетник каліфорнійський (*Agelaius tricolor*), гракл прибережний (*Quiscalus major*).

Тетерук лучний (*Tympanuchus cupido*, Tetraonidae) – дещо менший за тетерука євразійського (*Tetrao tetrix*), відрізняється від усіх інших споріднених видів двома пучками довгих пер по боках шиї. Ці пучки пер прикривають голі ділянки шкіри, під якою містяться повітряні мішки. Навесні під час токування птах надуває ці мішки і подає звуки, подібні до гуркоту барабана. Заселяє безлісі рівнини, де найчастіше тримається сухих галявин із рідкими чагарниками або низькою травою. Навесні птахи збираються на групі токовища, де демонструють своєрідні пози, влаштовують переслідування один одного та бійки. Гніздо на землі у вигляді ямки з невеликою кількістю вистілки облаштовує його самка. Кладка з 8–12 яєць. Насиджування

триває 18–19 днів. На зиму птахи збираються у зграї. Живляться рослинною і тваринною їжею. Поїдають кінчики молодих листків, насіння диких і культурних рослин, ягоди, а також комах, молюсків, інших безхребетних.

Жовтогорлик золотистий (*Geothlypis beldingi*, Parulidae) – ендемік Сонорської підобласті. Оперення спини – оливково-зелене, низу тулуба – яскраво-жовте. У дорослого самця на голові чорна маска і жовта „шапочка”. Оселяється цей птах на прісних болотах і в лагунах, як правило, в очеретах. Самець будує чашоподібне громіздке гніздо зі сухого очерету. Самка відкладає 3–5 яєць (як правило, 3) і насиджує їх протягом 12 днів. Молодь залишає гніздо вже через 8 днів після вилуплення. Живляться птахи комахами та іншими дрібними безхребетними, яких здобувають у заростях очерету.

Канадська підобласть, або підобласть Тайги Нового світу лежить виключно у зоні хвойних лісів Північної Америки. На півдні межує зі Сонорською підобластю, а її північна межа проходить уздовж смуги тундр. Значну частину півдня та заходу підобласті займають гори, на сході переважає рівнинний рельєф. Клімат різко-континентальний, з тривалими холодними зимами та коротким теплим літом. Фауна цієї підобласті має багато спільних рис із фауною підобласті Тайги Старого світу, проте вирізняється і власними особливостями. Зокрема, тут поширені такі показові види: з родини Тетерукових (Tetraonidae) – дикуша канадська (*Falci pennis canadensis*), куріпка білохвоста (*Lagopus leucurus*) і тетерук манітобський (*Tympanuchus phasianellus*).

Підобласть Тундри займає крайню північну частину Євразії та Північної Америки і вкладається у межі природної смуги тундр на цих континентах. Територія підобласті головним чином рівнинна, лише окремі її частини представлені гірськими хребтами або вершинами, які вкриті льодовиками і, як правило, позбавлені життя. Для смуги тундр характерні суворий клімат, тривала зима і сильні вітри, низькі температури і довга полярна ніч. Рослинність цієї підобласті бідна, представлена переважно мохами, лишайниками і чагарниками.

Фауна підобласті дуже своєрідна і багата влітку. На зимівлю більшість видів птахів відлітає на південь. Характерними представниками орнітофауни тундр є птахи з рядів Сивкоподібних (Charadriiformes) і Гусеподібних (Anseriformes), родини Гагаркових (Alcidae); дещо менше у видовому різноманітті представлені ряди Куроподібних (Galliformes) та Горобцеподібних (Passeriformes). Показовими видами підобласті є: з родини Бакланових (Phalacrocoracidae) – баклан тихоокеанський (*Phalacrocorax urile*); родини Качкових (Anatidae) – пухівка Фішера (*Somateria fischeri*), пухівка мала (*Polysticta stelleri*), білошиєць (*Anser (Chen) canagicus*); родини Баранцевих (Scolopacidae) – кульон аляскінський (*Numenius tahitiensis*); родини Гагаркових (Alcidae) – іпатка тихоокеанська (*Fratercula corniculata*), чистун арктичний (*Cephus grylle*), конюга-крихітка (*Aethia pusilla*), конюга велика (*Aethia cristatella*), конюга мала (*Aethia pygmaea*); родини Синицевих (Paridae) – гаїчка сіроголова (*Poecile (Parus) cinctus*).

Підобласть Тайги Старого світу розташована південніше підобласті Тундри, її північна межа повторює контури останньої, південна межа збігається з межею поширення смуги тайги в Євразії. Територія підобласті значною мірою рівнинна, але має й чимало гірських хребтів. Кліматичні умови різноманітні, оскільки площа її дуже велика, але переважає різкоконтинентальний клімат. Зими холодні, сніжні, часто з лютими сухими морозами, літо тепле. Рослинність підобласті складають

хвойні, нерідко непрохідні ліси зі сфагновими болотами. За іншими авторами [17, 18], ця підобласть називається Євро-Сибірською.

Фауна підобласті Тайги Старого світу вирізняється тим, що тут поширена велика кількість представників рядів Соколоподібних (Falconiformes), Куроподібних (Galliformes) і Горобцеподібних (Passeriformes). Проте, показових видів у ній немає, оскільки більшість з них перелітні, а в осілих видів ареали заходять в інші підобласті.

Китайсько-Гімалайська підобласть займає південно-східну частину азійської частини Євразії разом із Японськими островами. Ландшафти підобласті різноманітні, від рівнинних до гірських пасм Гімалаїв. На більшості території панує помірний теплий і субтропічний клімат із рясними опадами. Зими сухі, на півночі мало-сніжні й холодні. Рослинність підобласті представлена головним чином лісами, від північних світлохвойних тайгових до південних широколистяних субтропічних. Значне різноманіття умов формує велике розмаїття фауни, яка представлена як видами північнішої зоогеографічної підобласті, так і тропічними, спільними для підобласті Тайги Старого світу та Індо-Малайської області. За іншими авторами [17], цю підобласть називають Східноазійською.

Для підобласті показовими представниками орнітофауни є журавлі – даурський (*Grus vipio*, Gruidae) і японський (*Grus japonensis*, Gruidae). Для півдня підобласті характерні папуги (Psittacidae), а з ряду Горобцеподібних (Passeriformes) – тимелії (Timaliidae) і окулярники (Zosteropidae). В Усурійському краї східноазійська фауна поєднується з сибірською, а на півдні – з індо-малайською.

Європейська підобласть охоплює більшу частину території Європи і продовжується на схід у межах степової та лісостепової смуг до Алтаю і середньої течії р. Обі. На півночі вона межує з підобластю Тайги, на півдні – зі Середземноморською підобластю, де межа проходить від Північного Кавказу, по гірських хребтах Криму, Балкан, Альп і Піренейів. Ландшафт цієї підобласті в цілому рівнинний, хоча на межі з іншими підобластями є гори. Чимало тут озер і річок, які впадають як у північні, так і в південні моря. Рослинність представлена степовою флорою або хвойними на півночі та мішаними і широколистяними лісами в центрі й на півдні. Клімат від м'якого до різкоконтинентального.

Фауна підобласті дуже різноманітна і поєднує елементи північних районів (підобласті Тайги) та південних (Ефіопської області й Центральноазійської підобласті), тут можна натрапити на чимало видів птахів відкритих ландшафтів, а також представників лісової та гірської фауни.

Виділити показові види у цій підобласті дуже складно у зв'язку з її своєрідним географічним розташуванням, через що орнітофауна різниться у літній і зимовий періоди. Якщо ж не зважати на перелітність, то показовим видом для Європейської зоогеографічної підобласті можна вважати очеретянку прудку (*Acrocephalus paludicola*, Sylviidae), яка тільки у зимовий період трапляється за межами Європейської підобласті.

Середземноморська підобласть охоплює територію Південної Європи і Північної Африки, включає до свого складу Аппенінський, Піренейський, Балканський, Аравійський та Кримський півострови і Кавказ, а на заході – острови Атлантичного океану: Канарські, Зеленого Мису й Азорські. Ландшафт підобласті головним чином гірський, меншою мірою рівнинний. Клімат вологий, середземноморський або посушливий; у Північній Африці та на Аравійському півострові – пустельний,

на Кавказі та південному узбережжі Криму – субтропічний. Кліматичні умови визначають характер рослинності, яка вкриває її територію. Рослинний покрив представлений головним чином різноманітними деревно-чагарниковими породами, значна частина яких – це вічнозелені рослини; в межах пустель ростуть колючі форми, а в субтропічній зоні – вологі субтропічні ліси.

Такі умови сприяють поширенню в межах цієї підобласті значної кількості видів птахів, характерних для сусідньої Європейської підобласті; немало проникає сюди і представників тропічної фауни з Ефіопської області, зокрема рябків (Pteroclididae), кропив'янок (Sylviidae), кам'янок (Turdidae), в'юрків (Fringillidae).

Видами, показовими для Середземноморської підобласті, є: з родини Буревісникових (Procellariidae) – буревісник східний (*Puffinus yelkouan*); родини Тетерукових (Tetraonidae) – тетерук кавказький (*Tetrao (Lyrurus) mlokosiewiczi*); родини Фазанових (Phasianidae) – улар кавказький (*Tetraogallus caucasicus*); родини Мартінових (Lariidae) – мартин сіроногий (*Larus audouinii*); родини Дятлових (Picidae) – жовна зелена атласька (*Picus viridis vaillantii*); родини Жайворонкових (Alaudidae) – жайворонко-серподзьоб (*Chersophilus duponti*), жайворонко-товстодзьобий (*Ramphocoris clotbey*), жайворонко-близькосхідний (*Eremophila bilopha*); родини Плискових (Motacillidae) – щеврик архіпелаговий (*Anthus berthelotii*); родини Дроздових (Turdidae) – кам'янка рудогуга (*Oenanthe moesta*); родини Кропив'янкових (Sylviidae) – кропив'янка сардинська (*Sylvia sarda*), кропив'янка алжирська (*Sylvia deserticola*), кропив'янка кіпрська (*Sylvia melanothorax*); родини Синицевих (Paridae) – гаїчка середземноморська (*Poecile (Parus) lugubris*); родини Повзикових (Sittidae) – повзик корсиканський (*Sitta whiteheadi*), повзик алжирський (*Sitta ledanti*), повзик рудоволий (*Sitta krueperi*), повзик скельний (*Sitta neumayer*); родини Шпакових (Sturnidae) – шпак піренейський (*Sturnus unicolor*); родини В'юркових (Fringillidae) – щедрик сирійський (*Serinus syriacus*), чиж цитриновий корсиканський (*Carduelis citrinella corsicana*).

Тетерук кавказький (*Tetrao mlokosiewiczi*, Tetraonidae). Зовні дуже подібний до тетерука євразійського (*Tetrao tetrix*), відрізняється від нього меншими розмірами. Оперення самця оксамитово-чорне, у тому числі підхвістя і верх крил; хвіст довгий, виімчастий, на верхівці загнутий донизу. Самка рудувато-бура з темною строкатістю. Осілий птах, тримається на висотах до 3300 м, а гніздиться дещо нижче – до 2600 м н. р. м. Оселяється в чагарникових заростях рододендронів і шипшини, в невеликих перелісах з низькорослою березою та ялівцем. Гніздо будує на землі. У кладці 6 яєць, які самка насиджує протягом 25 днів. Полігам. Улітку живиться квітками, бруньками, травою, ягодами, комахами, взимку – бруньками і сережками берези, ягодами та насінням.

Жовна зелена атласька (*Picus viridis vaillantii*, Picidae). Дуже схожа на номінативний підвид жовни зеленої (*Picus viridis viridis*), особливо подібні самки. Самець зверху темно-зелений, знизу – жовто-зелений, боки тулуба і надхвістя жовті; потилиця червоно-малинова; «вуса» чорні. Дзьоб і ноги синювато-сірі. Статевий диморфізм виражений слабо: у самця „шапочка” малинова, у самки – сіра. Гнізда будує в дуплах дерев. У кладці 4–8 білих яєць, які самка відкладає безпосередньо на деревну щепу. Живиться комахами.

Центральноазійська підобласть простягається на схід від Середземноморської та охоплює практично всю Передню і Центральну Азію, межує на сході з Китайсько-Гімалайською, на півночі – з Європейською підобластю і підобластю Тайги, а на півдні – з Індо-Малайською областю. Ландшафти підобласті значною

мірою рівнинні, пустельні або гірські. Клімат відзначається різко вираженою континентальністю і посушливістю. Такі умови визначають бідність рослинного різноманіття, яке дещо багатше в оазах або по долинах річок і озер.

Орнітофауна схожа на ту, що властива Середземноморській підобласті, але має низку видів, характерних лише для неї. Зокрема, серед них варто вказати: серподзьоба (*Ibidorhyncha struthersii*, Ibidorhynchidae), саджу пустельну (*Syrrhaptes paradoxus*, Pteroclididae), а спільних з іншими підобластями – денних хижих птахів підродини Грифінні (Aegipiinae, Accipitridae) та куриних.

Серподзьоб (*Ibidorhyncha struthersii*, Ibidorhynchidae) – птах із довгим і тонким, зігнутим донизу дзьобом темно-червоного кольору. Оперення низу тулуба біле, верху – сіре. Голова і шия світло-сірі, на грудях поперечна чорна смуга. Передня частина голови і горло також чорні. Ноги червоні. Оселяється в гірських регіонах на висоті від 1700 до 4500 м н. р. м., вздовж кам'янистих річок і струмків. Здобич шукає за допомогою дзьоба на дні річок і озер. Гніздо влаштовує у невеликій ямці між камінням. У кладці 3–4 яйця. Гніздиться усамітно, відстань між парами не менша, ніж один кілометр.

ВИСНОВОК

Представлений у двох частинах статті аналіз поширення орнітофауни у світі є ще одним підтвердженням поділу суші нашої планети на зоогеографічні автономії, яким притаманні певні відмінні особливості клімату, рельєфу, рослинності, історичного розвитку, а отже, фауни, у нашому випадку птахів. І навпаки, на будь-якій із зоогеографічних територій діють консолідуючі біокліматичні чинники, що створюють у межах кожної із суш виразні риси подібності. Яскравим прикладом цього може бути належність до Нотогеї Антарктичної області, якій властива велика кількість видів птахів, показових лише для неї, але водночас там трапляються види, характерні для Новозеландської, Австралійської та Полінезійської областей Нотогейської зоогеографічної суші.

Саме особливі види (їх ми називаємо «показовими»), які поширені лише в певних географічних широтах, характеризують окремі зоогеографічні області й підобласті Нотогеї, Неогеї, Палеогеї та Арктогеї. Унікальність видового багатства цих зоогеографічних суш дає нам уявлення про сучасне поширення ендемічних видів, зокрема птахів, та існування своєрідних центрів походження тварин. У зонах тропіків і субтропіків виділено найбільше показових видів, тоді як у помірних широтах і зонах полюсів їхня кількість значно менша через перелітні види, які у певні періоди покидають одні зоогеографічні підобласті, перелітаючи до інших.

Частина видів, яких у минулому можна було б назвати показовими для якоїсь однієї із зоогеографічних областей чи підобластей, наразі стали складовими фауни у кількох із них. Причина появи цих видів на нових територіях іноді криється у процесі природного розширення ареалів існування птахів, але в наш час головним чинником переміщення видів у нові області дедалі більше стає вплив людини, яка нерідко ставить собі за мету переселити екзотичні види, проте таке переселення відбувається і без зумисного наміру з боку людини, хоча завдяки її сприянню.

(Перелік першоджерел, які процитовані у першій частині та використанні для укладання другої частини праці)

1. Бобринский Н.А. Гладков Н.А. **География животных**. Изд. 2-е. М.: Просвещение, 1961. 288 с.
2. Гептнер В. Г. **Общая зоогеография**. М.; Л.: Биомедгиз, 1936. 548 с.
3. Дарлингтон П. Дж. **Зоогеография**. переклад з англ. М.: Прогресс, 1966. 520 с.
4. Кафанов А.И. **Историко-методологические аспекты общей и морской биогеографии**. – Владивосток: ДВГУ, 2005. – 208 с.
5. Кістяківський О.Б., Корнєєв О.П. **Посібник із зоогеографії**. Вид. 2-е. К.: Радянська школа, 1968. – 132 с.
6. Крыжановский О.Л. **Состав и происхождение наземной фауны Средней Азии**. Л.: Наука, 1965. 420 с.
7. Крыжановский О.Л. Основные закономерности состава фауны Histeridae (Coleoptera) Евразийского континента. **Зоол. журнал**, 1971; 50(12): 1813–1817.
8. Крыжановский О.Л. О принципах зоогеографического районирования суши. **Зоол. журнал**, 1976а; 55(7): 965–975.
9. Крыжановский О.Л. К вопросу о предмете зоогеографии и методах зоогеографических исследований. **Журнал общ. биологии**, 1976б; 37(5): 762–768.
10. Крыжановский О.Л. Об объеме и зоогеографическом расчленении Палеотропического доминиона. **Современные проблемы зоогеографии**, 1980: 61–81.
11. Крыжановский О.Л. Принципы единого зоогеографического районирования суши на основе распространения наземных беспозвоночных. **Журнал общ. биологии**, 1987; 48(1): 66–71.
12. Крыжановский О.Л. **Состав и распространение энтомофаун земного шара**. М.: Товарищество научных изданий КМК, 2002. 237 с.
13. Лиховид А.А., Тертышников М.Ф. Зоогеографическое (фаунистическое) районирование Предкавказья. **Современная биогеография**. М.: ИИЕТ РАН, 2001. 171 с.
14. Лиховид А.А. Зоогеографическое районирование Предкавказья. **Вопросы современной науки и практики**. Университет им. В. И. Вернадского, 2008; 4: 75–85.
15. Лобанов А.Л., Медведев Г.С., Абдурахманов Г.М. Новый подход к использованию фаунистических данных в зоогеографическом районировании. **Зоол. журнал**, 1995; 74(11): 131–140.
16. Лопатин И.К. **Основы зоогеографии**. Минск: Вышэйшая школа, 1980. 199 с.
17. Лопатин И.К. **Зоогеография**. Минск: Вышэйшая школа, 1989. 356 с.
18. Прохоренко Э.В. **Зоогеография**: курс лекций. Бишкек, 2004. 97 с.
19. Пузанов И.И. **Зоогеография**. М.: Учпедгиз, 1938. 360 с.
20. Семенов-Тянь-Шанский А.П. **Пределы и зоогеографические подразделения Палеарктической области для наземных сухопутных животных на основании географического распределения жесткокрылых насекомых**. М.; Л.: Изд-во АН СССР, 1936. 16 с., 1 карта.
21. **Handbook of the Birds of the World** / edited by Josep del Hoyo, Andrew Elliott, Jordi Sargatal. Published by Lynx Edicions, 1992; 1: 696.
22. **Handbook of the Birds of the World** / edited by Josep del Hoyo, Andrew Elliott, Jordi Sargatal. Published by Lynx Edicions, 1994; 2: 638.
23. **Handbook of the Birds of the World** / edited by Josep del Hoyo, Andrew Elliott, Jordi Sargatal. Published by Lynx Edicions, 1996; 3: 821.
24. **Handbook of the Birds of the World** / edited by Josep del Hoyo, Andrew Elliott, Jordi Sargatal. Published by Lynx Edicions, 1997; 4: 679.
25. **Handbook of the Birds of the World** / edited by Josep del Hoyo, Andrew Elliott, Jordi Sargatal. Published by Lynx Edicions, 1999; 5: 759.
26. **Handbook of the Birds of the World** / edited by Josep del Hoyo, Andrew Elliott, Jordi Sargatal. Published by Lynx Edicions, 2001; 6: 589.

27. **Handbook of the Birds of the World** / Edited by Josep del Hoyo, Andrew Elliott, Jordi Sargatal. Published by Lynx Edicions, 2002; 7: 613.
28. **Handbook of the Birds of the World** / edited by Josep del Hoyo, Andrew Elliott, David A. Christie. Published by Lynx Edicions, 2003; 8: 845.
29. **Handbook of the Birds of the World** / edited by Josep del Hoyo, Andrew Elliott, David A. Christie. Published by Lynx Edicions, 2004; 9: 863.
30. **Handbook of the Birds of the World** / edited by Josep del Hoyo, Andrew Elliott, David A. Christie. Published by Lynx Edicions, 2005; 10: 895.
31. **Handbook of the Birds of the World** / edited by Josep del Hoyo, Andrew Elliott, David A. Christie. Published by Lynx Edicions, 2006; 11: 798.
32. **Handbook of the Birds of the World** / edited by Josep del Hoyo, Andrew Elliott, David A. Christie. Published by Lynx Edicions, 2007; 12: 815.
33. **Handbook of the Birds of the World** / edited by Josep del Hoyo, Andrew Elliott, David A. Christie. Published by Lynx Edicions, 2008; 13: 879.
34. **Handbook of the Birds of the World** / edited by Josep del Hoyo, Andrew Elliott, David A. Christie. Published by Lynx Edicions, 2009; 14: 893.
35. **Handbook of the Birds of the World** / edited by Josep del Hoyo, Andrew Elliott, David A. Christie. Published by Lynx Edicions, 2010; 15: 879.
36. **Handbook of the Birds of the World** / edited by Josep del Hoyo, Andrew Elliott, David A. Christie. Published by Lynx Edicions, 2011; 16: 893.
37. *Sclater P.L.* On the general geographical distribution of the members of the class Aves. **J. Proc. Linnean Soc. Zool.** 1858; 2; 130–145.

ZOOGEOGRAPHIC PECULIARITIES OF DISTRIBUTION OF BIRDS Part 2. PALEOGEA AND ARCTOGEA

H. Fesenko¹, I. Shydlovskyy²

¹*I. Schmalhausen Institute of Zoology of NAS of Ukraine
15, B. Khmelnytskyi St., Kyiv 01601, Ukraine
e-mail: h.fesenko@gmail.com*

²*Zoological Museum Ivan Franko National University of Lviv
4, Hrushevskiyi St., Lviv 79005, Ukraine*

Natural separation of the Earth's surface on lands and zoogeographic regions causes presence of demonstrative species that occur only in certain geographical latitudes. Review of avifauna of the Paleogeoa and Arctogeoa, description of significant differences in species richness and uniqueness of the zoogeographical lands, as well as the Ukrainian names of demonstrative bird species is proposed for the first time. Description of all zoogeographic regions and subregions of Notogeoa, Neogeoa, Paleogeoa and Arctogeoa is completed. Uniqueness of diversity of bird species in these regions gives us an idea about current distribution of the endemic birds and existence of natural centers of origin of animals on our planet.

Keywords: Zoogeography, zoogeographical land and region, Paleogeoa, Arctogeoa, demonstrative species, bird distribution, endemic.

ЗООГЕОГРАФИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ РАСПРОСТРАНЕНИЯ ПТИЦ Часть 2. ПАЛЕОГЕЙСКАЯ И АРКТОГЕЙСКАЯ СУШИ

Г. В. Фэсэнко¹, І. В. Шидловский²

¹Институт зоологии им. И. И. Шмальгаузена НАН Украины
ул. Б. Хмельницкого, 15, Киев 01601, Україна
e-mail: h.fesenko@gmail.com

²Зоологический музей Львовского национального университета имени Ивана Франко
ул. Грушевского, 4, Львов 79005, Украина

Естественное разделение поверхности Земного шара на зоогеографические суши и области обуславливает присутствие в них *показательных видов*, которые распространены только в определенных географических широтах. В статье представлен анализ орнитофауны Палеогейи и Арктогейи, описаны значительные различия и уникальность видового богатства этих зоогеографических суши и впервые предложены украинские названия показательных видов птиц. Завершена характеристика всех зоогеографических областей и подобластей Нотогейи, Неогейи, Палеогейи и Арктогейи. Уникальность видового богатства этих регионов дает представление о современном распространении эндемичных видов птиц и существовании своеобразных центров происхождения животных на планете.

Ключевые слова: зоогеография, зоогеографические суши и области, Палеогейя, Арктогейя, показательные виды, распространение птиц, эндемики.

Одержано: 24.12.2012